

MAI ENRERA

REVISTA D'ACTIVITATS DE MUNTANYA
ESPORT I CULTURA

DOLOMITES DI BRENTA, ZONA BROCHETTE

SENDERS I VIES FERRADES
PER L'ARC ALPÍ ITALIÀ

LA RUTA DE LA PEDRA EN SEC
Caminada per la Serra de
Tramontana

SIKARRA

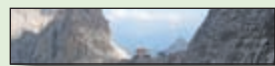
Una estructura defensiva
de fa gairebé 2.500 anys

NÚMERO: 458
ANY 2013
PREU: 2,40 €

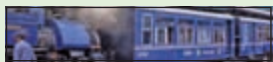
CLUB
EXCURSIONISTA
DE GRÀCIA

s u m a r i

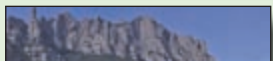
- 3 Editorial Toni Vives
- 4 Paisatge, aventura i història:
vies ferrades a les Dolomites Núria Saavedra

- 8 El tren de joguet de Darjeeling (Índia) Toni Vives

- 11 Estelades al cim Núria Saavedra

- 12 De l'itinerari de Mossèn Jaume Oliveras
a l'actual de la Matagalls-Montserrat Carles Albesa i Riba

- 14 Sikarra Dolors Lázaro i Palau

- 16 A peu per les Dolomites
de Sexten Fanes Tofanes Ramon Izquierdo

- 21 La nostra gent Dolors Lázaro i Palau

- 22 La muntanya anàloga Carles Albesa i Riba

- 25 La ruta de pedra en sec - GR-221 Montserrat Freixas i Miquel Fabró

- 30 Essència alpina. Tresc al Voltant
del Monte Rosa Rosa Maria Miró

Creu de Sant Jordi 1992

Medalla d'Honor de Barcelona 2004

Direcció:

Maria Dolors Lázaro i Palau

Coordinació:

Francesc Esquerda i Alsina

Consell de redacció:

Josep Arisa i Molas, Núria Saavedra
i Hernández, Koki Gassiot i Pintori i
Toni Vives i Roig

Portada: Dolomites Di brenta,
zona Brochette

Foto: Núria Saavedra

Dipòsit Legal: B-24653-83

Edita:

Club Excursionista de Gràcia

Passatge Mulet, 4 Torre

08006 Barcelona

Tel. 93 237 86 59 - Fax 93 237 31 48

A/e: cegracia@cegracia.cat

www.cegracia.cat

Impressió:

Winihard Gràfics S.L.

Pol. Ind. Moià

Av. del Prat, 7 - 08180 Moià

Tel. 93 830 09 03 - Fax 93 820 76 01

FUNDAT EL 1922

Amb la col·laboració de:

UNIÓ DE FEDERACIONS
ESPORTIVES DE CATALUNYA

Adherit a:

Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya
Federació Espanyola de Càmping i Caravana
Grup Alta Muntanya Espanyol
Federació Catalana d'Espeleologia
Federació Catalana d'Entitats Corals
Federació Catalana d'Esports d'Hivern
Membre fundador de la Federació
Internacional de Càmping i Caravana
Representant a Catalunya del Càmping Club
de França

Cisalpina

Estàvem reunits el Consell de Redacció de la revista intentant cercar un títol per a aquesta editorial quan el bon amic Koki Gassiot em va apuntar la paraula *cisalpina*. Desconeixia l'existència del mot i en la meua ignorància vaig haver de recórrer a Internet i a l'enciclopèdia.

I sí, *cisalpina* ve com l'anell al dit per situar el tema central de la revista que teniu a les mans. En aquest número de la revista dediquem una especial atenció a les muntanyes del nord d'Itàlia, en concret a la zona del mont Rosa i a les Dolomites. Precisament aquest territori fou a finals del segle XVIII i principi del XIX (1797-1802) el nucli de l'efímera República Cisalpina, amb capital a Milà.

Tres articles posen el seu focus en l'arc alpi d'Itàlia, amb una incursió en el veí territori suís, com és el cas de l'escrit que ens ofereix la Rosa Miró. Cada un d'aquests escrits ens il·lustra de la geografia i paisatge del lloc, de la seva història a vegades convulsa, com és el cas dels cims dolomítics que visqueren cruels batalles entre italians i austríacs en la Primera Guerra Mundial. No hi falten minucioses descripcions de les caminades per vertiginosos senders, amples glaceres i els recorreguts per les vies ferrades, creades per permetre el pas dels exèrcits a través de les parets verticals de les muntanyes. Així, les tres col·laboracions ens donen una visió força completa de la zona.

Les altres aportacions al *Mai Enrera* que teniu a les mans ens expliquen aspectes variats del món de les muntanyes d'arreu i ens apropen també a fets culturals del nostre país. M'agradaria destacar l'article de la Maria Dolors Làzaro, on ens exposa un fet de gran actualitat: la descoberta d'una important estructura defensiva, amb més de 2.500 anys d'antiguitat, a la població de Prats de Rei —segurament haureu pogut veure algun informatiu de TV3 on s'ensenyaven imatges de la troballa.

Aquesta és la primera revista que us presenta el renovat Consell de Redacció de la *Mai Enrera*. Sabem que ens costarà poder mantenir el nivell de qualitat que havia aconseguit l'antic equip, ja que ens varen deixar el llistó molt alt. Nosaltres intentarem que la revista mantingui l'altura que mereix per tal com ens l'han llegat, amb articles de qualitat i una periodicitat bianual. Però la revista nos és res sense la contribució desinteressada de les persones que ens ofereixen les seves sortides a muntanya, els viatges, els seus coneixements en el camp cultural i històric o en altres experiències que mereixen ser publicades negres sobre blanc. Així, doncs, us encoratgem a escriure. Sabem que això requereix un esforç i que a vegades es fa difícil poder transmetre en paper el que ens agradaria compartir amb tothom. Als qui s'han atrevit a escriure algun article, els que hem provat de fer-ho, ens ha costat, a vegades molt, però la recompensa moral i anímica sempre ha estat força superior al mer treball de posar en solfa les nostres notes.

Ja per endavant us agraïm la confiança que ens feu en admetre'ns com el vostre Consell de Redacció i intentarem no decebre-us. Això sí, no deixarem d'insistir a demanar-vos també la vostra col·laboració. ■

PAISATGE, AVENTURA I HISTÒRIA: VIES FERRADES A LES DOLOMITES

Núria Saavedra

Durant les vacances d'agost del 2011 vam sortir a recórrer una part d'Europa en cotxe. La nostra ruta ens va dur a descobrir les meravelles d'alguns racons de les muntanyes Dolomites, que formen part dels Alps orientals. La bellesa d'aquells paisatges durs i feréstecs, tan diferents dels nostres, ens va sorprendre, i ens va fer tornar l'any següent per descobrir-hi una altra zona: la de Brenta.

Les vies ferrades tenen el seu origen en la Primera Guerra Mundial. Durant aquest llarg conflicte es van instal·lar, en molts indrets de l'aciplada orografia de les Dolomites, trist escenari de molts episodis d'aquesta guerra, tot un seguit de graons, passarel·les, claus, cadenes, preses i passamans amb el propòsit de facilitar el pas d'exèrcits i maquinària bèl·lica. Avui dia encara es poden trobar restes dels terribles enfrontaments que es van donar entre exèrcits europeus al començament del segle XX. Afortunadament, les ferrades han quedat per a la posteritat per al gaudi exclusiu de la pràctica esportiva.

Les vies ferrades de les Dolomites s'han guanyat una merescuda fama, principalment per l'espectacularitat del paisatge en què es troben; per alguna raó aquestes muntanyes són Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO des de l'any 2009.

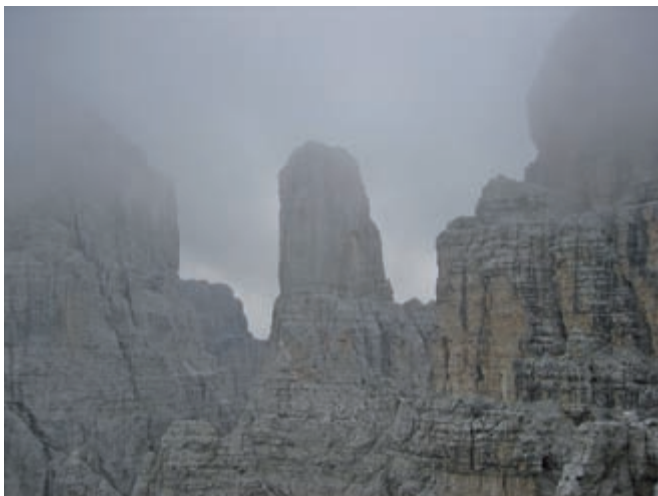
Les Dolomites del nord

Prenent com a punt de partida el poble de Cortina d'Ampezzo, podem accedir fàcilment a vàries ferrades interessants tant des del punt de vista esportiu com històric. En el passat, aquest idíl·lic racó de la regió del Vèneto es va popularitzar enormement a causa de la pràctica dels esports d'hivern, que van atreure les classes altes d'arreu del món. Avui dia segueix sent un punt clau per als amants de la muntanya durant tot l'any, perquè també a l'estiu es pot gaudir de bellíssimes passejades i, òbviament, de les esmentades vies ferrades.

Cortina d'Ampezzo disposa d'un gran nombre d'hotels i allotjaments diversos, però per raons d'economia recomanem qualsevol dels quatre càmpings, petits però amb molt bones instal·lacions, que s'hi poden trobar: Cortina, Dolomiti, Olympia i Rocchetta.

Un dels exemples més interessants, que reuneix pràctica esportiva i interès històric, el trobem al Piccolo Lagazuoi, una muntanya de 2.778 metres d'alçada, on es va desenvolupar la batalla coneguda com a "guerra de les mines". Al seu interior es troba una laberíntica galeria excavada pels exèrcits italians per tal d'assetjar els austríacs que estaven atrinxerats a l'avantcim. La galeria, coneguda com a Galleria Lagazuoi, està avui dia equipada amb un cable de vida, que es fa necessari per

La Torre di Brenta

Refugi Pedrotti

l'enorme humitat que s'hi condensa i que fa traspuar els graons provocant perilloses rrelliscades en la foscor, que és gairebé total. El casc i el llum frontal són imprescindibles, ja que només de tant en tant arriba la llum natural a l'interior a través de finestres obertes a la roca viva i que permeten gaudir d'un paisatge meravellós.

La majoria de visitants accedeixen al cim del Piccolo Lagazuoi amb un funicular (*funivia*) que salva la diferència entre el pas Falzarego (2.105 m) i el refugi Lagazuoi en pocs minuts. Nosaltres vam optar per una opció més esportiva i vam fer el camí a l'inrevés superant un desnivell gens menyspreable de 673 metres.

Des del pas Falzarego (2.117 m), tot seguint el sender 402-401 —un tret per destacar de les vies ferrades de les Dolomites és que sempre es troben perfectament identificades i hi abunden les indicacions—, s'arriba amb facilitat fins a la Cengia Martini (*cengia* significa 'relleix'), el lloc on els exèrcits italians tenien instal·lat el seu campament base. Un antic safareig de ciment recorda que la 282a companyia del 4t Alpino Battaglione Pallanza va ser allà l'any 1917. També són visibles encara restes de construccions i graons de ciment que ja no menen enlloc.

Aviat es troba el començament de la galeria i els primers graons que s'endinsen en la foscor. Caminar escales amunt per les entranyes de la muntanya esdevé un viatge a un passat d'una duresa inimaginable. En ple mes d'agost, la temperatura dins la galeria és freda. Posa la pell de gallina imaginar la cruesa d'aquell mateix escenari a l'hivern, amb temperatures sota zero i la neu al voltant de les finestres de roca, per on sense dubte penetrava un aire gèlid. El patiment d'aquells soldats, que vivien i combatien en condicions terribles, sembla petrificat també a les parets del llarg embull de túnels i als sostres encara ennegrits pel fum d'innombrables torxes.

Tot pujant, es van trobant diferents restes històriques, així com rètols explicatius i fins i tot locucions en diversos idiomes. Es passa per cambres de motors, antics dormitoris, construccions de fusta encastades en esquerdes de la roca, nius de metralladora, barracons d'oficials, restes de muntacàrregues... i de tant en tant aquelles obertures a l'aire net de l'exterior, que fan encara més lúgubre la galeria.

Ni un pas en fals

Escales quasi infinites

També hi ha un bon nombre de galeries que amb el pas dels anys s'han enfonsat i han quedat bloquejades per esllavissaments. Moltes estan en reconstrucció, d'altres segurament s'han perdut per sempre.

Un cop al cim del Piccolo Lagazuoi, l'experiència encara no ha acabat. Aquí una reconstrucció de les antigues trinxeres dels exèrcits austríacs mostra la seva disposició original, des de la qual bombardejaven els italians instal·lats molt més avall. Es pot continuar una mica més amunt, deixant enrere el bonic i equipadíssim refugi Lagazuoi, resseguint l'anomenat camí dels Austríacs, fins a arribar a una creu que guarda la memòria dels caiguts i des de la qual les vistes són bellíssimes.

El descens es pot fer novament per la galeria, però després de diverses hores dins la foscor d'un túnel s'agraeix una alternativa a l'aire lliure: el sender 401 primer i el 402 més tard condueixen de nou al pas Falzarego en aproximadament 1 hora i 30 minuts.

De nou a Cortina d'Ampezzo, podem planificar una nova i emocionant via ferrada de dia complet, no tan turística com l'anterior però molt més exigent des d'un punt de vista esportiu: la Giovanni Lipella, resseguint la qual també es pot assolir el cim de la magnífica Tofana di Rozes (3.225 m).

Prentem la carretera SR-48 en direcció al pas Falzarego, i després de deixar enrere el poble de Pocol, s'arriba al refugi Dibona, on es pot aparcar en una ampla esplanada. Des d'aquí és fàcil trobar el sender marcat com a 442, que condueix per la base de la Tofana di Rozes fins a la Galeria del Castelletto. Superant una escala metàl·lica de mà, ens trobem de nou dins un túnel excavat en la roca durant la Primera Guerra Mundial, aquest cop, però, de "només" 500 m de llargària. La resta de la ferrada per sort és totalment exterior.

Un cop fora del túnel, els senyals condueixen fins a l'entrada d'una preciosa vall. S'avança en sentit oest-nord-oest vers la Tofana di Rozes, amb passatges molt verticals, feixes molt estretes i impressionants precipicis. No sempre es troben graons de ferro amb els quals ajudar-se, sovint cal aprofitar la mateixa roca per progressar. En alguns passos complicats fins i tot és necessari ajudar-se del mateix cable de vida, ja que el fregament de molts excursionistes al llarg dels anys ha acabat

per allisar la roca. Malgrat això, la via està ben equipada en general.

En un moment donat s'arriba a una cruïlla que pot provocar confusió, però unes indicacions pintades a la mateixa roca ajuden a ubicar-se amb seguretat: "Cima" per un cantó, "Cantore" per un altre. "Cantore", a l'esquerra, es refereix al refugi de mateix nom, però nosaltres seguim cap a la dreta, superant els últims i llarguíssims metres fins a assolir l'avantcim de la Tofana di Rozes (3.027 m), on acaba la ferrada. Dos-cents metres més amunt, el cim, coronat per una creu, encara cobert de neu i sovint de boira, ofereix, però, unes vistes extraordinàries. En total són aproximadament 5 hores 20 minuts d'exercici, comptant el temps de fer fotos i extasiar-se davant del paisatge, i comptant també que acostuma a haver-hi sempre força gent fent aquesta via, que és una de les més atractives de la zona.

Per descendir, cal seguir les marques blaves fins a arribar al refugi Giussani. Des d'aquí, el sender 403, pla i còmode, torna al refugi Dibona travessant una enorme pedrera.

L'endemà d'aquesta ferrada tan esgotadora podem relaxar-nos amb una de molt senzilla i lúdica, la Giovanni Barbara, que es troba a l'entrada de la vall de Fanes. S'hi arriba per la carretera SS-51 en direcció nord seguint les indicacions cap a la vall. El cotxe es pot deixar a l'aparcament de Pian de Loà.

Es tracta d'una ferrada curta i gens complicada, l'al·licient de la qual rau principalment en el fet que literalment es passa sota una cascada. La passejada prèvia pel bosc és també molt bonica i agradable. Seguint el sender 10-401, amb el riu Fanes sempre a l'esquerra, i en aproximadament 1 hora, s'arriba a l'inici de la via ferrada, senyalitzada amb una placa metàl·lica. La jornada es pot completar amb una excursió pel parc natural.

Les Dolomites de Brenta

Les Dolomites de la zona de Brenta són tan espectaculars o més que les del nord. Amplies valls, boscos, prats verdíssims sobre els quals s'alcen verticals, retallats sobre el cel, massissos muntanyosos aïllats i desa-

Per la Cengia Martini

Camí del cim de la Tofana

fiants. La roca calcària que els forma els confereix un color característic: gris clar, sovint groguenc, de vegades lleugerament vermellós, com rovellat.

Fins aquí vam viatjar el 2012 per fer la via ferrada de la Bocchette, considerada com a una de les rutes més maques i exigents d'aquesta zona, un recorregut circular en el qual vam invertir 4 dies i que supera freqüentment alçades de més de 2.500 metres.

Dia 1r

Des de Madonna di Campiglio ens acostem, en cotxe, fins al refugi de Vallesinella, al cor del parc natural Adamello Brenta. Aquí deixarem el cotxe per uns dies i començarem la travessa.

La via Bocchette pròpiament dita comença al pas del Grostè, que trobem després del refugi del Grostè. Seguirem el sender Alfredo Benini fins a arribar al refugi Tuckett en aproximadament 2 hores (2.271 m). Entre altres, passem sota el cim del Grostè.

Els refugis de Dolomites mereixen un breu apunt: acostumats com estem als del Pirineu català, semblen més xalets de luxe que refugis de muntanya. Ens sorprenen —agradablement, tot s'ha de dir— trobar taules amb estovalles de paper i un menú de tres primers i tres segons plats per triar. I postres! A banda del menú, sempre hi ha pastissos deliciosos, botelleria de qualitat i dos o tres *spinas* (dispensadors) de cervesa fresca, molt apreciada pels excursionistes assedegats.

Dia 2n

Just després del refugi, ens adrecem cap a la *bocca* (coll) *di* Tuckett (2.648 m), on començarem els trams de la Bocchette alta i central, per nosaltres la part més maca i espectacular de tot el recorregut.

Aquests trams els recorrerem pels senders Enrico Pedrotti i Dorotea Foresti, passant per les Bocchetta Alta e Bassa dei Massodi fins a arribar a l'espectacular Spallone dei Massoni (2.999 m).

Al darrere nostre queda la impressionant paret sud del cim Brenta. Se succeeixen les escales —algunes llarguíssimes— i els graons de ferro clavats a la roca,

d'una antiguitat evident, i ens regalem la vista amb un paisatge que deixa sense paraules. Però sense deixar de mirar on es posen els peus, perquè de vegades les feixes són tan estretes que una relliscada, tot i el cable de vida, ens donaria un desagradable ensurt.

Ens dirigim vers la Bocca dei Armi (2.749 m) i, continuant per la Bocchetta central (sender Arturo Castelli), ens arribem fins a la Bocca di Brenta (2.552 m), des d'on després de 10 minuts arribem al refugi Pedrotti (2.491 m).

Entre altres, avui deixem endarrere la magnífica Torre di Brenta (3.150 m), un cim que mereixerà una visita futura.

Dia 3r

Deixem el refugi Pedrotti i anem a buscar la via ferrada Livio Brentari. En la llunyania contemplem la silueta del Campanille Basso, una esvelta torre de roca que apunta al cel com un dit gegant. Continuem pel sender del Cege fins a arribar a la Bocca d'Ambiez (2.870 m) i posteriorment pel sender Danielle Martinazzi fins a arribar al refugi Brentei (2.182 m).

Aquest dia ens toca travessar una glacera. L'estat de la neu i la nostra experiència ens permeten fer-ho sense grampons, si bé hauria estat més assenyat portar-ne.

Dia 4t

Des del refugi Brentei, i seguint el sender Sosat, tornem al refugi Tuckett, on varem dormir el primer dia. Ens acomiadem del paisatge rocós i sec i ens submergim en la humitat i frescor del bosc, i arribem en poques hores al refugi Vallesinella, on recollim el cotxe i fem via cap al càmping de Madonna de Campiglio. Final del recorregut.

Si bé nosaltres vam fer totes aquestes rutes en estius diferents, la distància entre Madonna i Cortina d'Ampezzo, menys de 4 hores per carretera, fa possible fer-les totes en uns 15 dies. També es pot ampliar l'estada a la zona de Brenta coronant alguns dels cims que es troben durant el recorregut de la via Brocchetta: Grostè, Brenta, Tosa... ■

Cim de la Tofana

Creu del cim de la Tofana

EL TREN DE JOGUET DE DARJEELING (ÍNDIA)

Toni Vives

Aquest és el primer de tres articles dedicats a zones muntanyoses de l'Índia. Amb aquests escrits i imatges, vull explicar-vos racons fascinants d'aquest subcontinent, els quals estan força separats geogràficament entre ells. El nexa comú són els vells trens construïts pels colonitzadors britànics a finals del segle XIX i principi del XX i que avui dia encara funcionen.

Fa uns anys vaig tenir el privilegi d'anar a fotografiar els trens de muntanya de l'Índia. La feina era per la revista Word Heritage, que edita la UNESCO. El primer viatge va ser per retratar el tren que puja des de New Jalpaiguri fins a Darjeeling quan va ser inclòs a la selecta llista del Patrimoni Mundial l'any 1999 —de fet, vaig haver-hi d'anar dos cops, anys 2000 i 2001, ja que en la primera visita no va parar de ploure en tots els dies que vaig ser allà—. Per primer cop, la UNESCO incloïa una línia fèrria als monuments a protegir. Després de la línia de Darjeeling es va admetre a la llista del Patrimoni Mundial la línia Kalka-Shimla l'any 2005, i el 2008 ho era la línia del ferrocarril de cremallera dels turons Nilgiri.

Potser mai no heu visitat Darjeeling, però segur que n'heu sentit a parlar. Si més no, alguna vegada haureu tastat alguna de les especialitats de l'extraordinari te que es conrea al seu entorn.

Darjeeling és una ciutat relativament nova: té menys de dos segles. El seu desenvolupament desordenat la fa molt caòtica, com tantes ciutats índies. Però aquesta ciutat encara és més complexa, ja que les altres urbs índies s'estenen per zones planes i Darjeeling ho ha fet pel pendent de muntanya. Els carrers són estrets, molts en pendent. Hi ha moltes escales per superar els desnivells. El trànsit és difícil, per no dir impossible. Són freqüents els talls d'electricitat. Els accessos per carretera són complicats, sense tenir en compte que hi ha un tren que passa a tocar de les cases i les botigues. Malgrat tot això, Darjeeling té un encant especial.

Per trobar Darjeeling en el mapa, ens hem de traslladar a l'estat de Bengala Occidental, al nord-est de l'Índia, i en concret a la serralada Mahabharat, també anomenada Himàlaia Menor. Només 71 quilòmetres al nord de l'emplaçament de la ciutat es troba el

Kanchenjunga (8.586 m), fàcil d'observar des de les parts altes de Darjeeling en els rars dies clars.

Abans de ser habitada aquesta zona, va ser avaluada pels britànics de la Companyia de les Índies Orientals, que varen considerar que aquelles altures, uns 2.100 metres sobre el nivell del mar, seria un lloc adient on instal·lar un sanatori. L'any 1835, el rajà del Sikkim va cedir els terrenys a canvi d'un lloguer i uns pocs anys després els britànics es quedaven la zona com a resultat d'una guerra entre els colonialistes i el regne del Sikkim.

El centre de salut es va dedicar als militars, però de manera ràpida la població va créixer al seu voltant en convertir-se en la capital d'estiu del governador colonial de Bengala. L'any 1856 s'hi varen instal·lar diversos colons anglesos que es dedicaven a la plantació del te. En poc temps, les vessants de la muntanya varen canviar de fisonomia. Es varen desforestar els boscos i es procedí a plantar-hi te. El producte procedent de Darjeeling esdevingué famós internacionalment, ja que el microclima de la regió permet que creixin unes plantes de te amb una forta personalitat. En l'actualitat es

El petit tren a punt d'entrar a un túnel

produeixen uns nou milions de tones anuals d'aquestes fulles destinades a fer infusions.

El clima benigne i temperat atragué ben aviat famílies acabalades, que es feren construir mansions en la part més alta de la muntanya. De fet, és difícil trobar a tot l'Índia llocs tan privilegiats com Darjeeling: temperatura mitjana anual de 16° C, però només vuitanta quilòmetres al sud de Darjeeling la calor és terrible durant una bona part de l'any. El règim de pluges és important, ja que la mitjana de dies amb precipitació és de 126, i el juliol amb ple monsó és el mes més plujós. La veritat és que hi plou molt, més de 3.000 mil·límetres anuals, cinc vegades més del que sol ploure a la costa central catalana.

En l'actualitat la visita a Darjeeling té diversos atractius. És interessant el recorregut per la part alta, on hi ha les mansions dels antics colons, moltes de les quals avui reconvertides en algunes de les escoles privades de més prestigi a tot l'Índia. El Himalayan Mountaineering Institute, fundat l'any 1954, és l'escola dels professionals de la muntanya.

A tocar de l'escola dels alpinistes (millor dit, himalaites) hi ha un atractiu museu dedicat a la conquesta dels cims de l'Himàlaia. La part més important és reservada a l'Everest. El motiu de tanta dedicació a l'Everest i no al veí Kanchenjunga té un motiu clar: el xerpa Tenzing Norgay, el primer humà que va trepitjar el cim de la muntanya més alta del món junt amb Edmund Hillary, va ser director d'aquest institut. S'exposen les vestimentes que duia el dia de l'atac al cim del colós. Quan veiem les vitrines on es guarden les botes usades en l'ascensió, la roba d'abric o el sac de dormir, ens vénen calfreds. I què dir dels aparells per subministrar oxigen: semblen trets d'un antiquari. Aquella gent havia de ser fortíssima, ja que el material utilitzat era sumament pesant i amb molt poc aïllament tèrmic. Si Tenzing veies l'equipament superlleuger que es fa servir avui en dia, podria dir, i amb raó, que els muntanyencs d'avui tenim la meitat de mèrit que ells. Tenzing Norgay va morir l'any 1986 i fou incinerat enfront del seu institut, on avui s'aixeca una escultura en memòria seva.

En el zoològic de la ciutat hi ha un centre dedicat a la recuperació de la pantera de les neus i es poden

Després de moltes hores, Darjeeling ja és a tocar

Escultura de Tenzing Norgay

Placa de la locomotora on hi figura la data de la seva fabricació

Revisant-ho tot abans de sortir

observar de ben a prop aquests bells i rars felins en perill d'extinció.

També en la part alta de la ciutat, en el turó anomenat Observatory Hill, hi ha un temple hinduista dedicat a la deessa Kali. El mateix indret és venerat pels seguidors del budisme. Aquest turó és ple de mones, amb les quals cal deixar una certa distància, ja que a vegades es tornen força agressives.

Una aturada per admirar el paisatge

Una excursió interessant és fer un tomb per les plantacions de te i veure el treball de les dones recollint les delicades i valuoses fulles tendres de la planta. Una altra activitat aconsellable —només en dies clars és arribar-se al turó del Tigre (Tiger Hill), un promontori de 2.590 m d'altura, situat a uns 11 quilòmetres de Darjeeling. Des d'aquest indret es veu una fantàstica panoràmica de l'Himàlaia, amb la visió de quatre dels cims més alts de la Terra: Everest (8.848 m), Kanchenjunga (8.586 m), Lhotse (8.501 m) i Makalu (8.475 m).

Però la gran atracció turística de Darjeeling és el tren, conegut com a Toy Train (tren de joguet). Va ser dissenyat per enginyers britànics per poder salvar de manera segura els 88,4 quilòmetres que separen l'estació de New Jalpuri, a la planura índia, a 119 metres d'altura, de la de Darjeeling, a 2.080 metres. El tren va començar a funcionar l'any 1881. El recorregut té onze estacions, la més elevada de les quals és la de Ghum, a 2.258 metres. El 73 % del traçat és en corbes, i al llarg del trajecte hi ha tres bucles sencers. Primer recorre 10 quilòmetres per la planura de Siliguri, passant per zona urbana, conreus i horts; després creua 11 quilòmetres de boscos, i tot seguit s'enfila travessant durant 38 quilòmetres camps de te. Finalment supera els darrers 30 quilòmetres seguint més plantacions de te i boscos de pi de l'Himàlaia per acabar circulant pels carrers i complint el ja per si mateix complex trànsit.

Viatjar entre New Jalpuri i Darjeeling comporta unes vuit hores i mitja. Això quan funciona, ja que en el període dels monsons molts cops la via queda tallada per les esclavissades. Si es fa el recorregut sencer, el tren és estirat per una locomotora dièsel però utilitzant els vagons originals. Hi ha un recorregut turístic en el qual el tren és arrossegat per una locomotora de vapor original. El trajecte va des de Darjeeling a Ghum, uns onze quilòmetres, i des d'allà retorna a la ciutat.

Un altre gran atractiu de Darjeeling és servir de base per a diversos trescs que recorren aquestes serralades i el veí regne del Sikkim. ■

ESTELADES AL CIM

Núria Saavedra

Estelada amb núvols de migdia

Amb motiu dels actes preparatoris de la Diada Nacional de Catalunya del passat 11 de setembre i de la Via Catalana, un col·lectiu de joves estudiants va tenir la iniciativa d'omplir d'estelades els cims més representatius de la geografia catalana. La seva proposta, oberta tant a particulars com a entitats, es va difondre principalment a través de les xarxes socials, i també va tenir ressò en diaris com *La Vanguardia*, *El Punt*, *Avui* i altres publicacions digitals. L'acollida va ser prou bona: van aconseguir que 351 estelades onegessin a les 12:00 h del dia escollit (dissabte 8 de setembre), impulsades per l'energia de 4.191 excursionistes de totes les edats i condicions físiques.

Unir-se al projecte era senzill: calia registrar-se a la pàgina web creada per a l'ocasió, triar un cim dels que es proposaven —o proposar-ne un de nou— i, un cop acomplerta la fita, fer una foto i enviar-la al web per publicar-la. El mapa interactiu de Catalunya habilitat en el web aviat es va començar a omplir de petites banderes que indicaven els cims triats pels participants en la iniciativa. En alguns casos es tractava de turons o puigs i en d'altres de muntanyes de més de 3.000 metres. L'alçada no era important. Els més propers a Barcelona van ser els més sol·licitats i atapeïts —en alguns dels

més accessibles es van aplegar fins a 70 persones—, però també se'n van coronar d'altres més allunyats de la ciutat com el Tossal Gros, el Montmeneu, el Turó de la Seu Vella... Els més emblemàtics com el Canigó o el Pedraforca de seguida es van omplir de sol·licituds i de ben segur van estar força transitats aquell matí a les 12:00 h. La proposta fins i tot va traspasar fronteres: alguns excursionistes que volien hi prendre part però es trobaven fora de Catalunya en la data escollida van enviar fotografies des de l'estranger: el Klein Matterhorn, l'Aiguille du Midi i el Himmelbjerget (Dinamarca), entre d'altres, van lluir també l'estelada, almenys per uns moments.

No és gens estrany trobar estelades o senyeres als cims de les nostres muntanyes. L'excursionisme sempre ha format part de la idiosincràsia dels catalans i sovint s'ha identificat amb la catalanitat o el catalanisme i amb el fet de fer país, en bona part perquè durant el franquisme els clubs excursionistes es van convertir en reductes de lliure expressió de la llengua i els sentiments nacionalistes. És per això que és costum coronar els cims amb banderes com a exaltació de la identitat catalana i identificació amb la terra i la natura.

La iniciativa de les Estelades al Cim tampoc no va ser cent per cent original: pocs mesos abans, el col·lectiu "Som cims" en proposava una de similar: fer ascensions a muntanyes i turons i immortalitzar el moment de desplegar senyeres i estelades amb fotografies. Van aconseguir coronar prop d'un centenar de cims.

L'originalitat de la proposta del 8 de setembre raïa en el fet que les ascensions havien de ser simultànies. Ningú no va comprovar que es fes així —el projecte no era pas tan ambiciós per disposar de mitjans de supervisió— però afegia un estímul més i una emoció addicional.

Dos socis del CEG ens vam sumar a la iniciativa escalfant amb altres amics la via Daniel SA de la Miranda de les Bohiges, a Montserrat. Des de dalt de l'agulla, un cop plantada l'estelada a les 12:00 h en punt, vam poder veure'n una altra a una agulla veïna. Les seves dimensions eren enormes, però no van desmerèixer gens ni mica la nostra modesta fita personal. ■

Estelada onejant a la Miranda de les Bohiges

DE L'ITINERARI DE MOSSÈN JAUME OLIVERAS A L'ACTUAL DE LA MATAGALLS - MONTSERRAT

Carles Albesa i Riba

Pla de la Calma. La massificació és inevitable en molts moments de la M-M.

Fa onze anys, el 2002, vaig publicar un article en aquesta revista (*Mai Enrera*, núm. 443, pàg. 20-22) amb el títol de "Sobre l'itinerari de la travessa Matagalls-Montserrat", en què enumerava els principals canvis de l'itinerari fets fins aleshores (30 anys, 23 edicions).

El present article tracta dels canvis d'itinerari esdevinguts a la Matagalls-Montserrat (M-M) de l'any 2003 al 2013 i és, per tant, una continuació d'aquell. Les fotografies són de Glòria Solsona, excepte la del pont sobre el Llobregat, que és de Pep Colàs, i corresponen a la travessa del 2001.

En aquest segon període, les dues modificacions més importants es produïren el 2012, quan seguint instruccions del Servei de Parcs Naturals s'hagué de canviar el camí de descens a Aiguafreda i el d'ascens a la serra de Sant Llorenç del Munt per altres de més amples.

La primera substitució es féu baixant per la pista del Bellit i la segona agafant una pista que puja més al sud del camí anterior, que passava per la carena de l'Illa i el coll Llarg. Les noves rutes han comportat un allargament de 900 i 1.800 metres respectivament i el trasllat del control 1 (de l'Alzina de l'Estany al trencall del Bellit) i del control 6 (del coll de Grua al Torrent de les Saleres).

Hi ha hagut també altres canvis menors. Així, des del 2003 es passa, després del control 5, per l'ermita de les Arenes evitant la carretera de Sant Llorenç Savall a Castellar.

Des del 2005 es deixa de passar per la finca particular i masia de l'Era de les Cases (control 4) i es va directament al coll de Matafaluga, on s'ha traslladat el control.

El 2006 s'abandonen definitivament els graus d'accés al pla de la Garga, que condueixen al control 2, per agafar una pista construïda pocs anys abans.

A partir del 2011 es deixa de passar, camí de Sant Llorenç Savall, per les ruïnes de can Plans, evitant el grau molt erosionat que hi conduïa. I l'any darrer s'ha eliminat el difícil tram rocós de després del Pou, passat el coll de can Taló, a costa d'allargar el camí uns 700 metres.

Així hem arribat, després de trenta-quatre edicions, a l'itinerari actual de la M-M (85,5 km). I sorgeix una pregunta que es dedueix del títol d'aquest article: quin grau de coincidència hi ha entre l'itinerari que va fer mossèn Oliveras, l'any 1904, i el que se segueix actualment?

Hem de recordar que en l'article en què ell narra l'excursió —feta en companyia d'un altre sacerdot, del qual no consigna el nom— diu que passaren per cinc pobles: Aiguafreda —on s'entaularen per esmorzar—, Gallifa, Sant Llorenç Savall —on dinaren a la fonda—, Rellinars i la

Pont sobre el Llobregat, a Monistrol.
La massificació no exclou certs moments de solitud.

Pla de la Calma. El Servei de Parcs Naturals ha anat desviant l'itinerari cap a pistes i camins amples.

Bauma —on soparen frugalment i s'acomiadaren del guia que els havia acompanyat des de Sant Llorenç Savall.

També esmenta els noms d'uns quants indrets més, que ens permeten saber que accediren al pla de la Calma per coll Formic i baixaren a Aiguafreda per la Mora. La pujada al pla de la Garga la feren pel grau i font de Tresquarts i després passaren pel coll de cant Taló (a la carretera de Sant Feliu a Centelles), la qual seguiren, fent alguna drecera, fins al pont de les Ferreries. Pel mateix camí que es fa avui, pujaren a coll de Poses i, a l'hostal que aleshores hi havia, contractaren un jove que els guià fins al poble de Gallifa (a la carretera de Sant Feliu de Codines a Sant Llorenç Savall), la qual seguiren, aprofitant alguna drecera, fins a la població de Sant Llorenç.

Tramuntaren la serra de Sant Llorenç del Munt per la cova del Drac i baixaren a la Barata, des d'on pel coll Estret i la casa Nova de l'Obac arribaren a la carretera de Terrassa a Rellinars, que seguiren fins aquesta darrera població. Des d'aquí anaren a la Bauma, on agafaren la via del cremallera fins a Montserrat.

Quan l'any 1972 vàrem convocar la primera M-M ja dèiem, en el reglament, que la fèiem "amb el propòsit d'homenatjar i recordar el gran muntanyenc que fou Mn. Oliveras" i que l'itinerari "s'ajustarà, en línies generals, a l'efectuat per Mn. Oliveras, convenientment modificat en alguns sectors per tal d'evitar, al màxim, la coincidència amb carreteres asfaltades".

Érem conscients que les carreteres incipients de l'any 1904, alguns trams de les quals ell va seguir, tenien poc a veure amb les de 1972, i nosaltres volíem una travessa muntanyenca, allunyada de l'asfalt tant com poguéssim.

Per això, ja en aquella primera edició deixàrem de passar per Gallifa i arribàrem a Sant Llorenç Savall per muntanya, i de la casa Nova de l'Obac anàrem cap a Vacarisses i Monistrol en lloc de seguir la carretera de

Rellinars. Al pla de la Garga tampoc no seguïrem la carretera del coll de can Taló al pont de les Ferreries, sinó una ruta aproximadament paral·lela que permetia evitar-la en gran part. És evident, doncs, que ja inicialment se seguiren certs camins alternatius als de mossèn Oliveras, procurant defugir l'asfalt.

Així i tot, en les onze primeres edicions, fins a l'any 1990, encara la meitat aproximada de l'itinerari coincidia pràcticament amb el de mossèn Oliveras (del Matagalls al pla de la Garga, des de Sant Llorenç Savall fins passada la casa de l'Obac i el darrer tros de pujada a Montserrat per la via del cremallera).

La prohibició del Servei de Parcs Naturals, des del 1991, de passar per la Cova del Drac i el fet d'haver de fer-ho per la carena de l'Illa, va disminuir notablement la coincidència entre els dos itineraris i, a més d'allargar la ruta, no ens permeté evitar l'asfalt d'un parell d'urbanitzacions que es creuen després del control 6, que situarem a coll de Grua.

Resumint, després dels canvis d'itinerari fets fins avui, al llarg de les trenta-quatre edicions de la M-M, molts imposats pel Servei de Parcs Naturals per tal de minorar l'impacte al medi natural del pas dels nombrosos participants, podem dir que dels 85,5 quilòmetres de l'última travessa, celebrada el 2013, menys de 10 % de camins coincideixen amb els que va seguir mossèn Oliveras. I pel que fa al pas per vials asfaltats o pavimentats, deuen totalitzar uns 10 quilòmetres, la majoria al darrer terç del recorregut.

Acabaré aquest article amb la mateixa frase que deia en el que vaig publicar l'any 2002: sóc conscient que aquest ball de topònims pot resultar monòton, però potser comença a ser hora de deixar escrita la petita història de la M-M.

Amb aquest propòsit l'he fet, i també per recordar que el transcurs del temps pot fer canviar moltes coses, però no pas el nostre entranyable record envers Jaume Oliveras i Brossa. ■

SIKARRA

DESCOBRIMENT D'UNA ESTRUCTURA DEFENSIVA DE FA GAIREBÉ 2.500 ANYS A ELS PRATS DE REI

Dolors Làzaro

Diplo. Arqueologia Hispànica UB

Baluart. Sikarra

Aquesta localitat històrica de la Segarra està avui en primera línia d'interès mediàtic. Es tracta d'un poble que ja disposa d'un museu arqueològic municipal important, el Josep Castellà Real, que guarda una llarga història, des del megalític fins als temps contemporanis. Però la millora de la xarxa de clavegueram i dels carrers del nucli antic del poble ha provocat la descoberta d'importants restes arqueològiques.

Les estructures antigues i els materials associats aparegueren al llarg de tota l'àrea afectada, tot i que un petit sondeig va permetre constatar que les evidències resultaven ser especialment importants a la placeta situada just al davant del santuari de la Mare de Déu del Portal.

Atesa la importància de les restes identificades, es decidí emprendre l'excavació del conjunt. Durant dos mesos, estudiants d'arqueologia de Catalunya, de l'Estat espanyol i d'altres parts d'Europa, dirigits per arqueò-

legs experts, van treballar amb dedicació posant al descobert un tram de muralla ibèrica molt ben conservat (10 metres de longitud per 5 metres d'amplada i 4 metres d'alçada) i un fossat associat. S'ha determinat que foren construïdes entre finals del segle VI i la primera meitat del segle V aC, dins del període Ibèric Antic.

A banda, foren recuperades dins d'aquesta mateixa cala altres restes igualment importants corresponents a l'Ibèric Final (segle III aC) i a l'època romana (segles II-I aC). L'anàlisi d'aquestes restes ha dut a diverses conclusions: que es tracta d'una troballa excepcional en termes històrics, que les restes es troben magníficament conservades i, el que resulta més important, que estem al davant de l'oppidum o poblat ibèric que duia el nom de Sikarra i que fou citat per Ptolemeu.

La muralla mostra també una segona fase constructiva que data dels segles III-II aC, amb altres edificacions adossades que indicarien el creixement de la ciutat, abastant unes sis hectàrees.

Amb l'arribada dels romans, es monumentalitzaria seguint els models arquitectònics itàlics, com evidencien les columnes fragmentades que han estat recuperades durant els treballs.

El pany de muralla que ha quedat al descobert data dels segles V-IV aC i mostra també una segona fase constructiva, que data dels segles III-II aC, amb edificacions adossades a la muralla que indicarien el creixement de la ciutat amb un nucli que abastaria sis hectàrees.

A part de les columnes, de restes romanes se n'han trobat ben poques i, per això, caldria saber si la ciutat va perdre importància en època romana o el nucli d'aquesta estava situat en un altre punt del municipi, cosa que desconeixem.

En plena excavació. Agost 2012

Els segarrencs sempre han sabut que les arrels històriques del territori es remuntaven força temps enrere. La Segarra és, sens dubte, una zona de pas, on gent d'arreu s'ha establert al llarg del temps'. Fins fa poc el moment més antic que podem assenyalar el representava l'esment al Municipium Sigarrensium de les làpides romanes dels Prats de Rei, datades en el segle II dC.

Avui, gràcies a les troballes ibèriques d'aquesta mateixa població, podem remuntar l'inici d'aquest fil històric molt més enrere. Almenys fins al segle V aC.

Columnes romanes

Però, un cop enllestida l'excavació, la Generalitat de Catalunya, a través del Departament de Cultura, va fer pública la seva intenció de reblir la cala arqueològica i cobrir així les estructures tot adduint l'absència de disponibilitat pressupostària, que fa impossible la seva museïtzació.

L'entitat i monumentalitat de les restes indiquen, a més, que Sikarra fou en el seu moment un nucli d'especial importància política, social i econòmica. En dona fe que el topònim hagi perviscut amb tanta força, transmetent-se generació rere generació, cultura rere cultura, tot donant lloc a la denominació actual d'un extens territori situat a cavall de la Catalunya central i la Catalunya de ponent.

L'última notícia que ens ha arribat, mentre fem aquest article, és que per fi la Diputació de Barcelona ha comprès la necessitat d'endegar un projecte de museïtzació digne i de qualitat, que permeti a qualsevol visitant contemplar lliurement les restes de Sikarra.

El diputat d'Infraestructures, Urbanisme i Habitatge de la Diputació de Barcelona, Marc Castells, va presentar l'actuació de conservació de les restes que duran a terme.

D'aquesta decisió, presa els últims dies, ens en congratulem pel bé de la cultura i la història del nostre país.

Properament ja es començaran les obres de restauració i protecció d'aquest monument tan important. ■

Baluart. Sikarra

A PEU PER LES DOLOMITES DE SEXTEN FANES TOFANES

Ramon Izquierdo

Cara S de les Tre Cime di Lavaredo des del refugi.

Les Dolomites són una part dels Alps situada a la part més oriental de la serralada alpina, dins les províncies de Belluno, Bolzano i Trento, al nord d'Itàlia. Més enllà només hi ha el Glossglockner al sud d'Àustria i els Alps Julis (al N de Trieste).

Acabada la Primera Guerra Mundial, després del Tractat de Versalles (1918) varen passar a formar part íntegrament del territori italià. Estan situades a la província de l'Haut Adige, entre Cortina d'Ampezzo i el Brüneck austríac, d'on ve el Loden. És també el país de Reinhold Messner, i un racó d'Itàlia on tothom parla alemany. També és el lloc on van néixer les cèlebres vies ferrades.

És un massís que no té res a veure amb els clàssics (Valais, Berner Oberland, la Vanoise, els Écrins o el Montblanc), ja que no hi ha grans geleres, ni espectaculars arestes de neu, ni esquerdes ni seracs. Tampoc no hi ha quatre mils, però és un paradís de l'escalada en roca i... de les travesses a peu. Hi ha una extensa xarxa de senders senyalitzats i uns bons refugis.

Un bell lloc per caminar, amb paisatges molt especials, per la roca dolomítica, amb camins per a tots els

Refugi Lavaredo (2.344 m).

gustos, des d'amples pistes fins a vies ferrades, túnels, camins amb esglaons, passatges amb cables, cadenes i estaques. Malauradament la majoria d'aquests camins tenen un origen sagnant, ja que molts es van obrir durant la guerra de 1914, en la qual es van enfrontar d'un costat els italians (*alpini*) i de l'altre els austríacs (*kaiserkäger*).

Durant la nostra excursió recorrerem dins dels Orientals, els Dolomites de Sexten Fanes Tofanes.

Aquest any anem amb guia (Stephano), reserva de refugis, pensió completa i la mula Nikita, conduïda per la Danielle, que ens portarà l'equipatge.

A l'anada, en avió des de Barcelona, hem aprofitat el primer dia per visitar Venècia. Anem a Cortina d'Ampezzo en transport públic, on comencem i acabem la caminada de set dies.

1r dia: de Cortina d'Ampezzo al refugi Lavaredo

Ens dirigim a l'estació d'autobusos, on a les 10 h ens hem de trobar amb el guia Stephano.

Cortina està voltada de muntanyes. Ahir a la tarda va començar a ploure i no ha parat en tota la nit. Es veu neu als cims. Podem veure a l'E tot el grup de Le Fane (Tofana de Rozes, 3,225 m) i al SE el Gruppo de Sorapiss (punta del Sorapiss, 3.205 m). Agafem l'autobús cap a Misurina (aprox. 20 km) i, després del pas Tre Croci / Són Zuógo, arribem al llac de Misurina.

Ens trobem que la pluja aquí ha sigut neu, uns 15 centímetres de neu —avui és 24 de juliol—, i la carretera per on ha de continuar la Danielle amb cotxe i el remolc de la mula està tancada per la neu —els italians son molt prudents!—. Com que no és segur que pugui arribar al refugi amb les nostres coses, hem d'agafar les coses que necessitem per a aquesta nit.

Comencem a caminar. Segueix plovent i està molt tapat. Encara que no veiem els cims, a la nostra esquer-

Segon dia, des del coll (2.522 m) anem al refugi Pian di Cenguaia.

ra hi ha el cim Cristallo (3.221 m) i el Piz Popena (3.152 m). A la dreta hi ha d'haver el massís del Cadini di Misurina amb les agulles (cim Cadin di San Lucano, 2.839 m).

Per pujar hi ha un altre itinerari, el sender Bonacossa, que no hem fet a causa de les condicions meteorològiques. Per aquest sender l'any 1927 Aldo Bonacossa va fer nombroses baixades amb esquís per arribar a Cortina travessant el massís de Cadini di Misurina. Per això el sender porta el seu nom. Hem entrat al parc natural de les Dolomites di Sesto.

Arribem al llac d'Antorno, que passem per la dreta, i seguim pujant. Passem pel refugi d'Auronzo i per un sender senyalitzat (101) que surt cap a l'E mantenint l'altura al peu de la cara S de les Tre Cime di Lavaredo, passem per la capella d'Alpini (2.314 m), dedicada a la Madonna della Croda, i arribem al refugi de Lavaredo (2.344 m). Davant nostre tenim les Tre Cime Di Lavaredo (Drei Zinnen) per la cara S. Avui l'etapa és curta (uns 8 km / +821,89 m / -234,06 m / 3 h) i arribem al refugi de Lavaredo, on dinem de pícnic.

Refugi Lavaredo (2.344 m). 46° 37' 05,96" N, 12° 18' 42,18" E (<http://www.rifugiolavaredo.com/>)

2n dia: del refugi Lavaredo al Dreizinnenhütte / refugi Locatelli

Sortim del refugi de Lavaredo i anem cap al Dreizinnenhütte o refugi Locatelli.

Encara que estem a Itàlia, no hem d'oblidar que aquest territori era austríac fins al 1918 i l'alemany predomina sobre l'italià. Ho veiem en els noms de lloc i en els refugis, molts dels quals tenen el nom en els dos idiomes.

Segueix plovent i fa fred, estem a +3°. Anem a l'E, cap als Pians di Cenguaia, passem per llocs que van ser escenari de la Primera Guerra Mundial (1915-1918), on van lluitar austríacs i italians. Hi ha restes de fortificacions, alguna trinxera i monuments en record dels soldats morts. L'Stephano ens parla d'un guia, Innerkofler, que era bon coneixedor del territori, i els soldats només avançaven si ell anava al davant.

Veiem els llacs de Cenguaia i en arribar al Büllelejoch di Cenguaia, coll de 2.522 m, ens desviem per anar al refugi Pian di Cenguaia, 2.528 m (<http://www.rogger.info/>), on fem una parada acollits per unes guardes. Prenem caputxinos i un deliciós *strudel* acabat de fer. Estem al parc natural de les Dolomites di Sesto. Baixem per tornar al camí (101), al fons veiem un llac (2.207 m) i després dels llacs de Piani, amb la torre Toblin (2.617 m) a la nostra dreta, hem caminat uns 10 km (+700 m / -636 m / 5 h) i arribem al refugi Locatelli, ple de gent que ve a passar el dia. A dins no s'hi cap i a fora trobem una taula lliure, on després de treure la neu podem dinar de pícnic.

A la tarda, després d'allotjar-nos, anem a visitar els túnels de la Gran Guerra. Es tracta del sender de guerra de Luca-Innerkofler. Grutes i túnels tallats a la roca, testimoni de la bogeria dels homes. Pugem per escales amb graons irregulars i amb cadenes per ajudar-se a pujar. De tant en tant hi ha forats a la paret més o menys grans que ens permeten veure la cara N dels Tre Cime di Lavaredo. És com seguir una cresta per dins! (http://www.worldwar1.com/itafront/sepp_ink.htm). Al final segueix una via ferrada que arriba al cim del mont Paterno. Ens trobem amb un grup de catalans que han baixat per aquesta ferrada. Nosaltres no la farem: tornem al refugi.

Dreizinnenhütte / refugi Locatelli. Refugi hotel. (2.438 m). 46° 38' 13" N, 12° 18' 38" E (<http://www.altmontagne.it/rifugi/Locatelli.html>) (<http://www.dreizinnenhuetten.com/>) (<http://www.enrosadira.it/rifugi/locatelli.htm>)

Tercer dia, l'altra cara de les Tre Cime di Lavaredo des del refugi Locatelli.

3r dia: Dreizinnenhütte / refugi Locatelli a Dürrensteinhütte / refugi Vallandro

Baixem del llegendari refugi de Drei Zinnen per la vall de la Rienza fins al pàrquing de l'hotel Drei Zinnenblik. Estem a la frontera entre l'antiga Àustria i Itàlia, a 1.406 m, i deixant enrere el llac Dürrensee anem pujant per la vall de Landro seguint l'Alta Via delle Dolomiti 3, passem per un camí equipat amb cables i cadenes, arribem al coll Sella di M. Specie (2,200 m), sota l'Strudelkopf. Baixem directes a l'hotel refugi per un sender sense número. Al costat de l'hotel estan restaurant un fort de la Primera Guerra. Davant del refugi tenim la impressionant Croda Rossa (3.146 m), així anomenada pel color vermell de la roca que el forma. Abans de sopar anem amb en Millan i la Mayte a prendre un vi al refugi Malga di Prato Piazza, lloc on el 2010

Un descans al pas de Limo (2.172 m).

es va filmar la sèrie de televisió *Un passo dal cielo*, amb Terenci Hill com a protagonista.

Etape de 15 km / +1.271 m / -1.635 m / 6 h.

Dürrensteinhütte / refugi Vallandro (2.040 m). 46° 38' 31,60" N, 12° 11' 43,34" E (<http://www.vallandro.it/ital/index.html>)

4t dia: Dürrensteinhütte/ refugi Vallandro a Pragser See

Sortim del refugi Vallandro pel camí 37 i arribem a l'hotel Plätzwieses, on agafem el camí 3 (trams amb cadenes i cables), que passa per sota del Croda Rossa, on podem apreciar el seu origen glacial, i el Rotwand (2.605 m). Estem al parc natural de Fanes Senes Braies. Dinem i, com cada dia, es posa a ploure a mig dinar. Després de passar un coll, trobem el refugi Rosalmhütte (Cavallo di Sopra), on prenem cafè. Seguim pel camí 3-4 en una baixada pronunciada, passem per la Walshe Platz (Campo Latino). Estem baixant per l'Alta Via delle Dolomiti 1, que ens durà fins al llac de Braies (el nom italià de Pragser See), que veiem al fons. És un lloc encantador de les Dolomites orientals. L'hotel, amb molta història, és impressionant. Té 125 anys i un fill de la família propietària va intentar fer un atemptat a Hitler. En acabar la Segona Guerra Mundial van acollir, abans de repatriar-los, un grup important d'estrangers que sortien dels camps nazis. A les habitacions on vàrem estar no hi havia sala de bany i teníem una dutxa i dues tasses de vàter per a tot el pis. El mobiliari també era d'època.

Etape de 19 km / +990 m / -1.457 m / 6 h.

Pragser See (1.496 m). 46° 44' 40" N, 12° 07' 53" E (<http://www.lagodibraies.com/en/map-hotel-pragser-wildsee.asp>)

A la vista el refugi Ücia Lavarella, final del cinquè dia.

5è dia: de Pragser See a Ücia Lavarella

Sortim del refugi de Pragser See en una llarga pujada, dinem al costat del refugi Sennes —hi ha una eòlica d'eix vertical avui no plou!—, prenem cafè i continuem baixant pel 7. És una pista molt dreta amb molts revolts que arriba fins a l'hotel Pederü. El camí segueix sent el 7, puja fort fins a arribar al llac de Piciodèl i segueix ja més suaument fins a arribar al refugi, situat sota del pas de Limo (2.172 m). En aquesta zona parlen, a més d'italià i alemany, ladí.

Etapa de 21 km / +1.852 m / -1.312 m / 6 h.

Ücia Lavarella (2.042 m). 46° 36' 40" N, 12° 00' 26" E (http://www.lavarella.it/start.php?page_id=27&lang_id=3)

6è dia: d'Ücia Lavarella al refugi Giussani

Sortim del refugi Ücia Lavarella cap al de Giussani. Avui la Maria va amb la Danielle i la mula. Nosaltres baixem a través de la vall de Fanes fins a sota les Kreuzkofel. Passem per la cascada de Fanes, impressionant. Per sota de la cascada passa un sender amb un cable, que segueix amb uns claus per pujar després de passar per sota de l'aigua. Nosaltres retornem al camí i seguim baixant travessant el riu de Fanes per un pont. És una vall molt estreta i el riu passa sota nostre engorjat, molts metres per sota. Pugem per la vall Travenanzes. És aquest un dels itineraris més llargs, solitaris i bonics de la zona de Cortina, amb els massís de les Tofanes a l'esquerra i els cims de Fanes a la dreta. Avui farem una de les etapes més dures per la seva longitud més que pel seu desnivell (1.193 m de pujada). És una zona salvatge, com ho demostra el sorprenent "riu de pedres" i la cascada de Fanes.

Ni tàrtars ni enemics. Cal marxar del lloc. En aquesta vall es va inspirar Dino Buzzati per escriure *El desierto de los tártaros*, del qual es va fer una pel·lícula amb el mateix nom.

En aquest lloc es va edificar el segon refugi de la vall d'Ampezzo, inaugurat el 16 d'agost de 1886 i destruït durant la Primera Guerra Mundial. L'edifici actual és el tercer refugi instal·lat en aquest lloc, inaugurat el 1972 i restaurat el 1994.

Etapa de 18 km / +1.525 m / -862 m / 6 h.

Refugi Giussani (2.580 m). 46° 32' 41" N 12° 03' 39" E (<http://images.summitpost.org/original/327991.JPG>) (<http://www.rifugiogiussani.com/de/>)

7è dia: del refugi Giussani al pas Falzarego

Des del refugi descobrim el grup de les Tofanes. Sortint del refugi, deixem el lloc d'on veníem ahir, el

Arribem al coll, ja estem a prop del refugi Giussani.

Un descans al pas de Limo (2.172 m).

desert dels tàrtars segons el llibre de Dino Buzzati, i baixem cap al pas Falzarego.

El camí flanqueja per sota de la Tofana di Rozes. Hi veiem molts grups escalant, gent fent cua per pujar per una ferrada, forats a la roca de túnels i emplaçament d'artilleria de la guerra, restes de construccions militars en runes, etc., i arribem al pas Falzarego a les 11:09 h.

Etapla de 8 km / +276 m / -614 m / 5 h.

Pas Falzarego (2.117 m) (http://www.alpentourer.com/alpine_passes/south_tyrol/falzarego/falzarego.html)

Aquí acabem la nostra excursió. El pas Falzarego és una important estació d'esquí. Hi ha el telefèric Lagazuoi, que puja al pic d'aquest nom.

Dinem i després, en bus, anem fins a Cortina d'Ampezzo, on acabem la sortida.

Altres:

Sortida feta del 21 al 31 de juliol de 2011.

Va ser una sortida d'excursió de dijous amb Ramon Izquierdo (CEG), Mayte Martínez (CEG), José Manuel Millan (CEG), Isidre Sánchez (CEG) Maria Silva (CEG), Bernardo Funes, Vicenç Gisbert i Jesús Lizaldre.

Si esteu interessats a tenir les pistes o altres informacions sobre el contingut de l'article, podeu demanar-les a sendersformacio@cegracia.cat.

Adreces d'interès:

http://www.cairn-fr.com/_search/Dolomites-Sexten/

http://www.alpes-trekking.co.uk/_search/dolomits/

<http://www.cortinaexpress.it/>

<http://www.autobus.it/IB3.7.2/ibus/InfoSoluzione/InfoSoluzione>

Oficina de Turisme Cortina: <http://www.cortina-tourism.com/es/oficinas-de-turismo.html>

Mapes:

03. *Cortina d'Ampezzo e Dolomiti Ampezzane*. Escala 1:2500. Carta topografica per excursionists TABACCO

010. *Sextener Dolomitin / Dolomiti di Sesto*. Escala 1:2500. Carta topografica per excursionists TABACCO

017. *Dolomiti di Auronzo e del Comelico*. Escala 1:2500. Carta topografica per excursionists TABACCO

031. *Pragser Dolomiten - Enneberg / Dolomiti di Braies- Marebbe*. Escala 1:2500. Carta topografica per excursionists TABACCO. ■

La nostra gent

FRANCESC PEDRÓS PUIG

Dolors Làzaro i Palau

És un soci del Gràcia, de pedra picada, diria jo. Té les idees molt clares i les posa en marxa amb decisió.

Ha dirigit els últims tres anys la Matagalls-Montserrat del nostre Club de forma gairebé empresarial, aconseguint solucionar tots els problemes que una marxa d'aquesta índole comporta.

La responsabilitat és molta, però ell ha aconseguit informatitzar l'organització, que alleugereix les inscripcions, els controls, els controls de pas i els avituallaments, etc. Amb la Federació ha promocionat un lector de codis de barres per al full de ruta.

També és seva la solució d'un xip a les sabates dels participants, que trepitjant una catifa endollada a un ordinador permet una millor rapidesa del pas pels diferents controls. Quant als avituallaments, ha aconseguit lleugeresa davant els problemes anteriors: entrepans i fruites es van repartint sense problemes. L'aigua actualment és sempre del municipi, de manera que se suprimeixen les cisternes.

L'organització l'ha repartida en grups de treball, cada un responsable d'un tema diferent, i això ha fet que enguany hagi estat un èxit la XXXIV Travessa Matagalls-Montserrat.

Internet ha aportat molts avantatges. Els corredors s'hi inscriuen, paguen i es comuniquen amb l'organització. Es prioritzen els socis del Club, els federats, els que ja la van córrer l'any anterior, els que l'han corregut dos dels últims tres anys i els que en el sorteig de l'últim any no els ha tocat res. Quan passen pel Club, ja tenen la documentació personalitzada.

Francesc, aquest any de la M-M, què t'ha semblat? Què t'hi falta?

Més interès i coherència per part de l'Administració. La seguretat és vital i la col·laboració per part d'entitats sense ànim de lucre també.

Quants corredors s'hi van apuntar?

N'han sortit 3.199 i d'ells n'han arribat 2.556. El 80 %, que vol dir un gran èxit. Cada any augmenta el nombre d'arribats.

Aquest resultat demostra que la gent es va preparant durant l'any i que actualment és una marxa reconeguda com d'extrema qualitat participativa. Tot un èxit. El felicitem pel resultat, i més quan ens diu que enguany acaba la direcció. Però seguirà ajudant,

perquè una part important de la seva vida vol dedicar-la al Gràcia.

Ara és quan vull saber-ne més. En Pedrós és soci del Gràcia des de fa vint-i-sis anys, l'any 1987. El seu germà, el Manel, i la seva cunyada, Antonia, ja n'eren i llavors va començar amb ells per la secció d'Acampada, acompanyat dels seus dos fills i la seva dona, Ester Rubinat. Assistia amb el Club als campaments d'estiu, Setmana Santa, etc.

És quan es jubila, entra a La Comissió de la M-M. Durant tres anys amb la Pilar López. Després amb el Josep Palomar i fins que pren la direcció aquests últims tres anys.

Et felicitem, a més, perquè aquest mes de novembre heu sigut avis, que segur que us ha donat una gran alegria.

Per molts anys i gràcies, Francesc. ■

LA MUNTANYA ANÀLOGA (més alta que l'Everest)

Carles Albesa i Riba

René Daumal va morir a París el 1944 com a conseqüència d'una tuberculosi que patia de feia temps. Havia nascut trenta-sis anys abans a Boulzicourt, al departament de les Ardenes, i després d'una etapa juvenil adscrit al moviment surrealista, en què consta que fou amic i confident de Dalí i que tingué problemes amb les drogues i l'alcohol, va ser deixeble del guru i ocultista George Gurdjieff i derivà cap a posicions espiritualistes.

En vida va publicar, l'any 1933, la novel·la *La grande beuverie* i un llibre de poemes, *Le Contre-ciel* (1936), i va deixar una segona novel·la inacabada.

René Daumal (1908-1944)

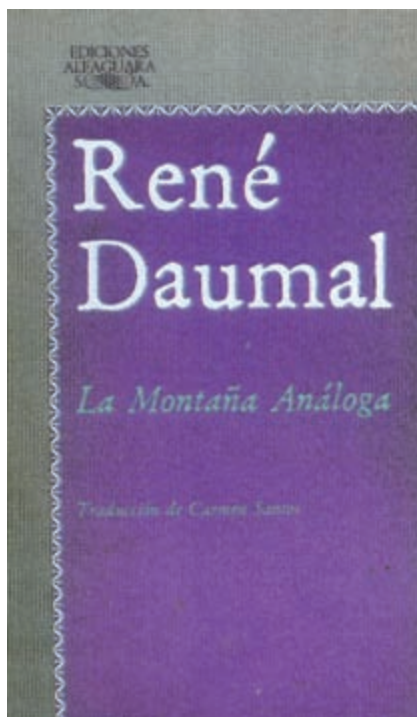
Que un autor deixi una o més obres inacabades en morir no és res extraordinari, més aviat és un fet corrent. Aquests originals solen tenir algun dels destins següents: 1) Continuar inèdits. 2) Publicar-se pòstumament tal com els havia deixat l'autor. 3) Que un altre escriptor els acabi.

La primera alternativa és la més habitual. La segona depèn de la voluntat dels hereus del difunt i de l'interès d'alguna editorial —en tenim casos recents en obres de Mercè Rodoreda i Roberto Bolaño, per exemple—. Pel que fa a la tercera possibilitat, la que sovintega menys, n'esmentaré com a curiositat un cas ben original que concerneix el que havia de ser un conte o una novel·la curta d'Edgar Allan Poe, text del qual només deixà escrits, amb el títol de *Lighthouse*, mitja dotzena de folis.

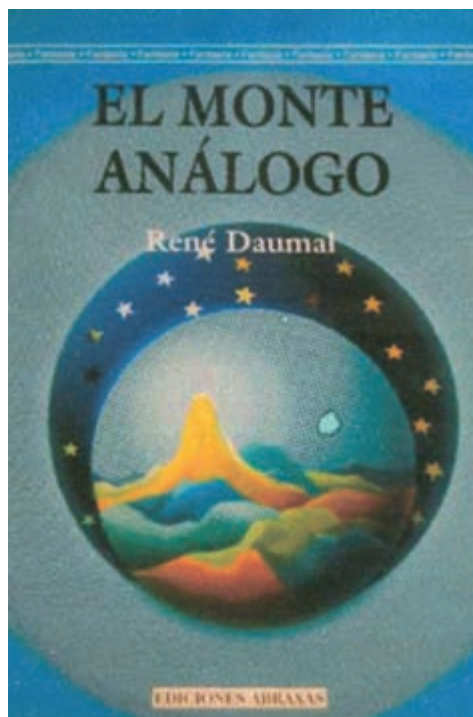
L'any 1997, l'editorial barcelonina Àltera publicà, amb el llarg títol d'*El faro, continuado por Cristina Fernández Cubas, Javier García Sánchez, Angélica Gorodischer, José Jiménez Lozano, Gustavo Martín Garzo, Juan Perucho, Juan Manuel de Prada, Elena Santiago y Horacio Vázquez-Rial*, la conclusió, d'una llargària de deu a trenta pàgines, que cadascun d'aquests escriptors i escriptores va imaginar per a la narració inacabada de Poe. El resultat esdevingué una experiència original i força curiosa.

Tornant a la novel·la que va deixar inacabada René Daumal, va seguir la segona de les alternatives esmentades. En efecte, el 1952, vint anys després de la mort de l'autor, l'editorial francesa Gallimard en va publicar la versió original amb el títol de *Le Mont Analogue*. L'any 1982 arribà a les nostres llibreries, i a les meves mans, una traducció al castellà de l'editorial madrilenya Alfaguara amb el títol de *La Montaña Análoga*. Dos decennis abans ja havia aparegut una primera traducció a l'Argentina, intitolada *El Monte Análogo*, un títol que s'ha mantingut en les versions posteriors a la d'Alfaguara publicades per Edicions Abraxas (Santa Perpètua de Mogoda, 2001) i per Ediciones Atalanta (Vilaür, 2006). Fins avui no s'ha editat en català.

De què tracta la novel·la i on es troba aquesta muntanya desconeguda, més alta que l'Everest?

Coberta de *La Muntanya Anàloga*, edició de 1982

Coberta de *El Monte Análogo*, edició de 2001

Coberta de *El Monte Análogo*, edició de 2006

Quan Daumal hagué de renunciar, a causa de la malaltia que patia, a la seva gran afició, l'alpinisme, va pensar que ja que no podia recórrer muntanyes les explicaria des de la plana. Per sort s'adonà, diu, que si ho feia així la seva literatura no seria més que un remei per sortir del pas, una alineació de paraules per evitar actuar o per consolar-se de no poder fer-ho. I decidí que no parlaria *de* la muntanya sinó *per* la muntanya. I amb aquesta muntanya com a llenguatge parlaria d'una altra muntanya, i no ho faria per resignar-se sinó a manera d'exhortació.

Explicaria la història d'un petit grup de companys que viatgen en busca d'una muntanya que és la via que uneix la terra al cel, una muntanya més alta que l'Everest, que havia d'existir en algun lloc del nostre planeta, que havia d'estar habitada per una humanitat superior i del cim de la qual es dominaria una perspectiva desconeguda de l'univers. Una muntanya amb una altitud anàloga al límit del nostre esperit, que restava protegida de les mirades curioses i de la cobdícia gràcies a la curvatura del seu espai, de la mateixa manera que una gota de mercuri és impenetrable, gràcies a la seva tensió superficial, al dit que vol tocar-ne el centre

I la novel·la diria que el convenciment que tenien els expedicionaris que l'èxit de la seva empresa depenia dels mèrits propis, fruit d'uns càlculs precisos, d'una voluntat a prova de contrarietats i d'uns esforços constants, no tardaria a esvaïr-se en adonar-se que si aconseguïen forçar l'entrada d'un nou món va ser perquè els guardians de les portes invisibles d'aquella regió ignota les varen obrir per a ells.

Segons paraules de Daumal en un altre escrit seu, el gall esgargamellant-se a les primeres llums de l'alba creu que el seu cant engendra el sol; el nen cridant en una habitació tancada creu que són els seu crits els que

fan que la porta s'obri. Però el sol i la mare segueixen el seu camí, obedients a les lleis del seu ésser.

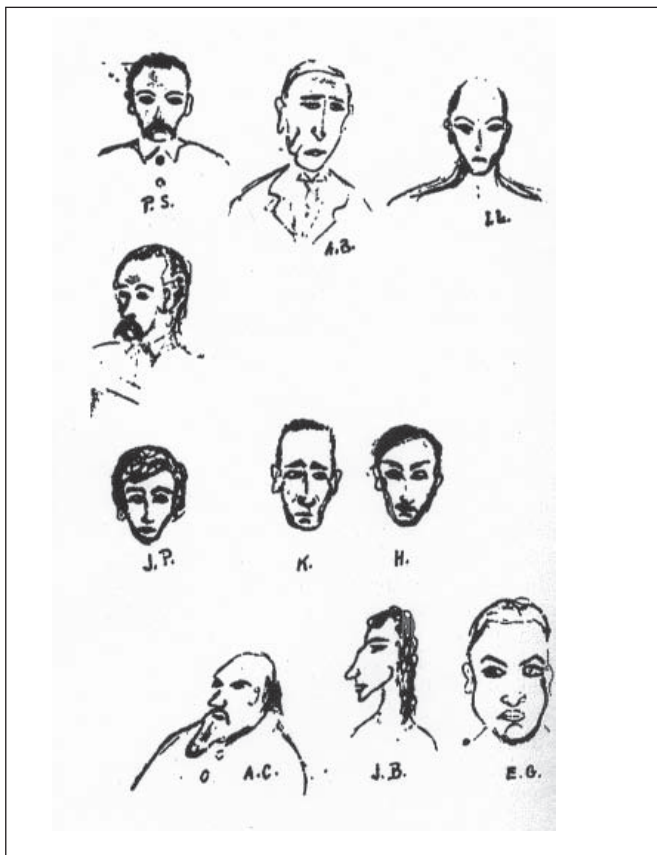
Estem davant d'una narració d'aventures, amb moltes digressions intercalades —filosòfiques, etnogràfiques, etc.—, que en el fons vol fer-nos participar d'un viatge iniciàtic. No en va duu el subtítol de *Novel·la d'aventures alpines no euclidianes i simbòlicament autèntiques* —reminiscència del passat surrealista de l'autor?.

De tot això, en efecte, tracta aquesta obra d'unes cent cinquanta pàgines, que havia de tenir set capítols, dels quals l'autor només va deixar escrits quatre i un cinquè de començat.

El capítol primer s'inicia amb la carta que un personatge anomenat Pierre Sogol adreça al narrador, en què li diu que havent llegit l'article que aquest va publicar a la *Revue des Fossiles* sobre la Muntanya Anàloga, i creient com ell que aquesta muntanya existeix, és important que es posin en contacte com més aviat millor.

La primera entrevista tingué lloc al domicili parisenc de Sogol, passatge dels Patriarques, 37 —casualment, o potser no és tanta casualitat, el meu amic David Griñó, mort l'any 1978, excursionista, verdaguerià, gran coneixedor i amic de les plantes, vivia al barceloní passatge del Patriarca, a tocar del Portal de l'Àngel.

Per arribar-hi, el narrador hagué de pujar a un quart pis i seguir les instruccions que trobà escrites al costat d'una finestra, que deien: "Pierre Sogol, professor d'alpinisme, lliçons els dijous i diumenges de 7 a 11. Sortiu per la finestra, agafeu una cornisa abrupta a l'esquerra, escaleu una xemeneia, recupereu-vos en una cornisa, pugeu per un repetjó de pissarra solta, seguïu la cresta de nord a sud flanquejant diversos pics i entreu per la claraboia del vessant est."

Els expedicionaris segons se'ls imaginava Daumal

De l'entrevista en resultà el propòsit d'organitzar una expedició a la recerca de la Muntanya Anàloga.

Els segon capítol tracta dels complicats càlculs fets per Sogol per tal de determinar la situació de la Muntanya Anàloga i presenta els components de l'expedició, que a més del narrador, la seva dona i de Pierre Sogol, que la comandava, eren els següents.

Ivan Lapse, rus, excel·lent glacerista que tenia debilitat pels bivacs d'alta muntanya;

Emile George, francès, virtuós del ràpel, que preferia el descens a l'escalada; Alphonse Camard, francès, que patia una malaltia hepàtica que no li permetia fer grans caminades, però es consolava escrivint bells poemes sobre la muntanya; Judith Pancake, americana, pintora de l'alta muntanya, "l'únic pintor d'alta muntanya autèntic que conec", deia Sogol —és evident que no coneixia l'obra del meu amic Isidre Rodrigo, "Rodri", ja que si l'hagués conegut, la seva opinió no hauria estat tan exclusiva—; Arthur Blaver, anglès, que com a metge, gentleman i autèntic alpinista desconfiava de la glòria com d'una pesta; els germans Hans i Karl, austríacs, dels quals mai no es pronunciava el cognom, especialistes en escalada acrobàtica; Julie Bonasse, belga, excel·lent esquidora que creia en l'existència de la "fada de les glaceres"; i Benito Cicoria, d'origen italià, però com a alpinista afí a l'escola alemanya.

Una de les il·lustracions que reproduïm presenta la imatge que la imaginació de Daumal atribuï als seus personatges, cadascun dels quals identifica amb les inicials del nom i cognom, excepte en un cas que podria correspondre al narrador.

El capítol tercer explica les incidències del viatge en vaixell cap al Pacífic sud dels expedicionaris, que finalment foren vuit, ja que per motius diversos no pogueren anar-hi George, Camard, Bonasse i Cicoria.

El capítol següent té per escenari l'illa on s'eleva l'objectiu del viatge, en una badia de la qual fondejà el vaixell catapultat per un immens remolí horitzontal d'aire i aigua que li permeté traspassar el buit sense límits que s'obria al seu davant. Instal·lats ja a terra ferma, el cronista dóna detalls, entre altres, del paisatge, els habitants, el curiós sistema monetari existent i els guies de muntanya, una classe social privilegiada que, al marge de la seva professió, assumien per torn les funcions representatives i administratives dels pobles de la costa i de la muntanya baixa.

El cinquè capítol comença amb els expedicionaris fent les primeres etapes d'aproximació al cim, sempre acompanyats per guies, i queda interromput a la meitat de la narració d'un episodi viscut per un dels guies, que té relació amb la cadena tròfica.

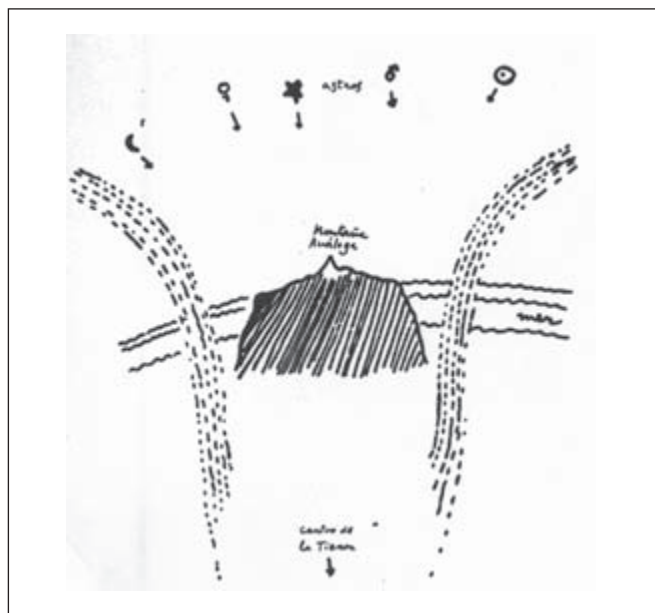
Per tractar-se d'una novel·la inacabada, no podem conèixer com finalitza l'intent d'assolir la Muntanya Anàloga, tot i que ja disposem d'algunes pistes per imaginar-ho. I potser el fet mateix d'estar davant d'una obra sense acabar ja prefigura, d'alguna manera, el desenllaç que, com les aventures més decisives de l'esperit humà, ha de romandre inacabat però en marxa.

Amb tot això m'oblidava de donar la situació d'aquesta muntanya única i misteriosa. S'eleva en una illa de l'hemisferi austral, al sud-est de Tasmània i al sud-oest de Nova Zelanda, i més precisament a l'est de l'illa d'Auckland, si bé em sembla que aquestes dades ja resulten del tot irrelevantes.

Si Paul Éluard va dir que hi ha altres mons, però són en aquest, René Daumal segurament ens volia dir que hi ha muntanyes més altes que l'Everest, però són dins nostre.

Tant de bo que siguem capaços d'assolir-ne alguna! ■

Dibuix de Daumal trobat entre els esborranys del seu llibre

LA RUTA DE PEDRA EN SEC - GR-221

Montserrat Freixas

Miquel Fabró

Vam voler conèixer la serra de Tramuntana en la seva extensió i per això ens vam animar a fer el GR-221, "Ruta de Pedra en Sec". S'anomena així pels murs de separació de finques construïts amb pedres sense calç ni cap altre material que trobarem durant tota la ruta.

La serra de Tramuntana protegeix l'illa de Mallorca dels vents freds i inclements que vénen de ponent o del nord. És per això el lloc més plujós de tot l'illa. Té una longitud d'uns noranta quilòmetres. El "camí de la pedra en sec" és un recorregut preciós i d'una gran bellesa paisatgística que transcorre des d'Andratx fins a Pollença. El mar ens acompanyarà sovint a l'horitzó; trobarem espadats, cims, barrancs, restes de carboneres, pous de glaç i antigues edificacions durant tot el recorregut. Aquesta ruta de més de 130 km, està dividida en vuit etapes i aprofita en bona part el traçat i els antics camins de ferradura.

Aquesta travessa la vam fer en Miquel Fabró i jo del 28 d'abril al 4 de maig de 2013. Les tres primeres etapes estan en projecte, ja que els refugis que hi ha al final de cada etapa són tancats o en reparació. Has de fer nit a qualsevol pensió dels pobles veïns. Durant el recorregut hi ha una finca que no es pot creuar, per ordre judicial, i les indicacions i marques no són gaire clares, sobretot en les tres primeres etapes. Fins i tot t'avisen de perill i caça major.

Primera etapa: Pot d'Andratx - Sant Elm

Sortim del Port d'Andratx sense pes i quedem sorpresos de no trobar les típiques marques blanques i vermelles de GR ni cap altra senyalització. Per sort, portem un GPS amb la ruta. Durant el camí trobem fites de pedra. Creuem el torrent des Saluet per un pont i quan passem l'entrada del Club de Vela del Port d'Andratx ens desviem a la dreta per camins de muntanya. Anem guanyant alçada i vistes sobre la costa. Després de passar el coll dels Vents, arribem al Pas Vermell, un altre collet, des d'on veiem l'illa de sa Dragonera. Allà

iniciem la baixada cap al petit poble de Sant Elm. Al poble agafem l'autobús fins al Port d'Andratx, on teníem reservada la nit.

Segona etapa: Sant Elm - Estellencs

Després de dormir i esmorzar força bé, agafem un taxi fins a Sant Elm i comencem, amb la motxilla a l'esquena, la segona etapa. El dia està una mica ennuvolat i anem veient sa Dragonera a estones mentre pugem cap al pas de la Trapa.

Tram de carretera

Puig Galatxo i Dragonera al fons

Al pas de la Trapa trobem un antic monestir, on està previst condicionar un refugi de muntanya. Després passem pel mirador del Morro d'en Fabioler, on a causa dels núvols i la boira no podem gaudir de la panoràmica.

Continuem fins al coll de sa Gramola i el pla de s'Evangèlica, per on passa la carretera. La creuem i comencem la pujada per un camí asfaltat en direcció a Coma dels Cellers. Anem en direcció al pas Gran (460 m), on entre els núvols veiem el pla de s'Evangèlica que acabem de passar. Continuem pel llom del puig de s'Esclop (850 m). El camí està ben traçat, però continua sense marques. Al peu de les cingleres finals de la mola de s'Esclop, iniciem la baixada cap a Estellencs. Passem per sa Coma d'en Vidal, una casa convertida en refugi que està tancat. Per això, anem fins al petit poble d'Estellencs, molt turístic, on arribem una mica remullats per la boira "pixanera". Aquí farem nit i recuperarem forces a l'hotel, que té balneari i tot.

Tercera etapa: Estellencs Esporles

Avui fa molt bon dia i de bon matí sortim d'Estellencs, després de poder admirar-ne la petita cala des de la finestra de l'hotel. Passem pel carrer major i a prop dels antics rentadors localitzem el camí reial a Banyalbufar: primer fa baixada però després torna a pujar en direcció a la finca des Collet. Seguim 600 metres i una altra vegada agafem la carretera cap a Son Serralta. Si mirem enrere, podem admirar el puig de Galatzó (1.027 m), que queda aïllat de la resta de cims de la serra. Passat Son Serralta, continuem un ascens suau cap a la vall de Planícia. Travessem una torrentera i arribem a un camí asfaltat que comunica Planícia amb la carretera. El GR marcat creua una propietat, Can Rafal, que per sentència judicial no es pot creuar. Deixem, doncs, el recorregut del GR i baixem pel camí fins a la carretera Ma-10, que en 3 quilòmetres ens porta a Banyalbufar, on prendrem una cervesa abans de continuar la nostra ruta.

El camí de Banyalbufar a Esporles es diu "camí des correus". No queda clar si és pel seu ús per enviament de correspondència. És un itinerari còmode, sense grans

desnivells i amb bones vistes de la cala de Banyalbufar, el coll de sa Bastida i l'elevació de ses Planes (339 m). Sortim d'aquest poble i l'indicador de GR anuncia "Esporles 2 h 30 min". Al cap de 20 minuts, passem per la font de la Vila, que subministra aigua a tota la contrada. Per això comencen dues canaletes principals: la síquia de dalt i la de baix. Continuem pujant pel camí carreter i arribem per un tram rectilini al coll des Pi. En 5 minuts, trobem un petit mirador de la costa, de Valldemossa i Sóller.

Passada l'era, comença el descens cap a Esporles passant primer pel coll de sa Talaieta (439 m). Abans d'arribar a Esporles, passem per sa Granja, un casalot de noble arquitectura, que actualment és un museu etnològic d'àmbit local i un restaurant. El GR ens porta fins a la carretera passant sobre el torrent de Sant Pere, per damunt d'uns marges i un camí esglaonat, i arribem finalment al camí asfaltat que ens durà fins al costat de l'església parroquial, al centre del poble. Aquí descansarem amb molta comoditat a l'Hostal d'Esporles, al davant de l'església, fins demà.

Quarta etapa: Esporles - Deià

El temps, avui, també és molt bo. Sortim aviat d'Esporles per la barriada de la Vila Vella i, en mirar enrere, veiem una bonica perspectiva del poble mentre caminem en direcció al coll de sa Basseta. Passem per boscos d'alzines plens de rastres dels antics carboners, el més interessant dels quals és el pla de l'Aljub, on trobarem l'agrupament d'un antic forn de pa, una cisterna i un porxo de volta. Després del pla, pugem fins al coll de Sant Jordi i iniciem la baixada fins a Valldemossa passant pel coster de s'Engegada, on trobem "colls de tords" (paranys oberts pels caçadors a la vegetació en llocs de pas freqüent d'ocells migratoris).

Valldemossa és ple de turistes pertot arreu. Dinem una mica a una de les seves pastisseries i marxem en direcció a Deià deixant a l'esquerra "la cartoixa" i travessant la carretera pel carrer Joan Miró de la urbanització Sant Vicenç Ferrer. Agafem un camí primer cimentat que

Camí tallat

Cap a Soller

va pujant pel costat d'un torrent fins a la font de s'Abuerada. Continuem cap al pla des Pouet, que està poblat d'alzines. Seguim l'orientació nord i un camí ben definit, i arribem fins al coll de Son Gallard (766 m). Comencem a trobar núvols i hi caminem per dins seguint el camí de la cinglera que arriba al puig des Caragolí (945 m). A causa dels núvols, ens perdem una vista magnífica, segons la nostra guia, del puig Major, el Massanella i el puig Gros.

L'ascensió al puig des Caragolí és opcional, ja que la baixada del GR cap a Deià pels cingles de Son Rutlan és a 5 minuts del cim. Nosaltres fem la baixada directa sense fer el cim per un bosc d'alzines, fent nombrosos revolts fins a arribar a un camí carreter, una font de mina i la caseta de ses Rotes, on deixem els núvols enrere. Agafem un camí empedrat i esglaonat que travessa uns camps d'oliveres abandonades que ens porta fins a les runes d'una torre de defensa antiga, anomenada Castell des Moro. A la llunyania, arran de mar, es pot veure el puig de sa Galera i la punta de Sóller. Molt a prop, trobem un camí de carro, que ens portarà fins a Deià, on ens instal·larem al refugi de Can Boi. Aquest refugi està molt ben situat als afores del poble de Deià, té totes les comoditats per atendre els senderistes i molta informació de tota la ruta. El personal és molt agradable.

Cinquena etapa: Deià - Biniaraix

Sortim de bon matí del refugi de Can Boi, després d'un bon esmorzar. L'itinerari està molt ben senyalitzat. Deixem Deià pel camí de sa Vinyeta i, en arribar al pont de sa Cala, continuem per un camí a la dreta fins a arribar a les cases de Son Bujosa. Allà agafem un tram de la carretera C-710 fins al camí antic de Can Castelló, la principal via de comunicació amb Sóller abans que es construís la carretera al segle XIX. Gaudim de vistes precioses de la costa. Travessem camps d'oliveres i arribem al camí que comparteixen les cases de Son Mico i Can Prohom. Passem pel davant i continuem fins al coll de Son Bleda (edifici que data de 1511), on actualment hi ha un establiment d'agroturisme. Des d'aquest coll hi ha

diverses variants. La principal va en direcció nord fins al refugi de sa Muleta, on es pot fer nit. Nosaltres hem continuat fins al poble de Sóller seguint el camí de Binidorm i Son Sales. Arribem a la plaça de la Constitució, el nucli central de la vila. Avui fem nit a Sóller, però com que demà tenim una etapa molt llarga, aquesta tarda farem uns 5 quilòmetres fins a Biniaraix per escurçar l'etapa de demà.

El camí fins a Biniaraix és un camí de pujada suau. Durant el camí podem contemplar la panoràmica de la serra i els horts de la vall. Quan arribem a Biniaraix, prenem un suc de taronges de la vall i tornem tot passejant per la carretera fins a Sóller, on reposem fins demà.

Sisena etapa: Biniaraix - Refugi Son Amer

Agafem un taxi fins a Biniaraix i sortim per la placeta dels rentadors, pel camí cap a l'Ofre del barranc de Biniaraix, un camí tot empedrat que va guanyant alçada fent nombroses ziga-zagues i amb molt bones vistes. Si mires enrere, veus l'horta de Biniaraix i Sóller. El camí penetra a la zona de s'Estret, un camí molt acanalat entre parets rocoses i així arribem fins a l'Ofre, una petita vall amb una casa i camps de conreu. Tot seguit, arribem al coll de l'Ofre, on ja podem veure l'embassament de Cúber, dominat pel puig Major (el punt més alt de Mallorca, de 1.436 m) i el puig de ses Vinyes. Gaudim el paisatge des d'aquí i després iniciem la suau baixada cap a l'embassament, el rodegem per l'esquerra fins a

Rec

Camí del Barranc de Biniaraix

arribar a la carretera Ma-10, la creuem i arribem a la font d'en Noguer, on hi ha una àrea recreativa. A prop de la carretera es veu una canalització de ciment que condueix per bombeig i gravetat els sobrants d'aigua de l'embassament del gorg Blau al de Cúber. Nosaltres continuem camí pel costat d'aquest canal i podem contemplar les panoràmiques del pla d'Almallutx amb l'embassament del gorg Blau. Deixem enrere tres ponts que creuen el canal i agafem el camí que ara s'orienta cap al coll des Coloms. Entrem a un bosc d'alzines i el camí que trobem és empedrat a trams, i arribem al coll des Coloms (808 m). El coll és el pas natural al vessant sud de la serra. Seguim el camí i a uns 150 metres trobem una desviació a la dreta en direcció al puig dels Tossals. La deixem enrere i un parell de revolts més endavant

Font de la Massanella

trobarem una nova desviació a la dreta cap al refugi dels Tossals Verds, que també deixarem. Ha sigut impossible trobar lloc a aquest refugi per cap dia de la travessa. Ho hem comentat amb altres senderistes i s'han trobat amb el mateix problema. Això obliga a fer una etapa molt més llarga o dormir amb tenda, amb el problema de pes que això representa.

Continuem pel camí de l'esquerra, que indica "Font des Prat - Lluc". El camí va pel bosc fins a un roquissar i una alzina centenària. Un cop arribem, ja estem a la mina d'aigua, que porta la inscripció de "Font de la Massanella". Es veu que en època de pluges aporta molta aigua. Després de recuperar forces, continuem l'ascensió per un alzinar amb freqüents restes d'antigues carboneres. Deixem el bosc i arribem al coll des Prat, on apareix el camí per pujar al cim de Massanella (1.365 m). La pujada són 50 minuts, però com que transcorre per una finca privada, cobren per passar-hi. Nosaltres no vam fer l'ascensió i comencem la baixada després de contemplar l'àmplia panoràmica: les badies d'Alcúdia i Pollença al nord, al sud el puig Major i per últim el puig de Galatzó.

Seguim en direcció a la casa de neu d'en Galileu i el coll de Telègraf (1.126 m). Continuem cap al camí de ses Voltes de Galileu, que és espectacular pel seu recorregut, recuperat no fa gaire per les brigades de marges del Departament de Medi Ambient del Consell de Mallorca. Al peu de les cingleres, el camí es converteix en una pista que entremig dels pins, alzines i oliveres ens porta fins a la font Coberta. Aquesta és la protagonista de moltes històries populars i està molt a prop de la plaça del monestir de Lluc. En 15 minuts, seguint la carretera

Pou de glaç reconstruït

fins a un portell a la dreta, que creuarem, arribem a les cases de Son Amer, on hi ha el refugi, amb totes les comoditats. Aquesta ha sigut una etapa molt i molt llarga.

Setena etapa: refugi Son Amer - Pollença

Un cop hem descansat, deixem el refugi de Son Amer per un ample camí en direcció al coll Pelat, que creuem per un botador d'escala. Continuem per un camí de carro. A la dreta, ben indicat, hi diu "Binifaldó 40 min. Pollença 3 h 40 min". El camí baixa fins que en trobem un altre de ben asfaltat que dona accés a l'embotelladora de la font des Pedregaret. Uns minuts més tard arribem a Binifaldó, on hi ha un centre d'educació ambiental.

Les cases de Binifaldó estan situades al peu del Gran Puig Tomir (1.082 m). A partir d'aquí deixem enrere les muntanyes i agafem el camí vell de Lluc a Pollença, i comencem a perdre alçada. El camí és sinuós fins a la font de Muntanya. Després el paisatge s'eixampla i el camí es torna cimentat. Anem creuant camps de conreus i cases escampades fins a arribar a la carretera de Ma-10 a un punt conegut com Pi de Son Grua. Comencem seguint la carretera cap a la dreta, però després de creuar un pont de pedra, deixem l'asfalt per

un camí paral·lel. El camí vell de Lluc, ombrejat pel bosc que acompanya el torrent fins al turó del Calvari, que ens anuncia la proximitat de Pollença. Passem el torrent per un pont de vianants (el pas d'en Barqueta), seguim el camí fins a arribar al refugi del pont Romà, a l'entrada de Pollença. Allà fem un bon dinar per celebrar el final de la travessa. Aquest refugi es veu molt nou i modern.

Descansem a Pollença, on aprofitem per visitar el poble, que és molt turístic, bonic i acollidor, i per pujar al Calvari pels seus 365 esglaons.

Per fer aquesta travessa, és millor evitar els mesos més calorosos de l'estiu. És una travessa molt bonica que recomanem fer per conèixer la Mallorca més rural i poc freqüentada pel turisme.

Si teniu bon temps, no té gaire dificultat, encara que com podeu veure als perfils la sisena etapa és força llarga.

Mentre estic escrivint aquest resum, aquest estiu hi ha hagut un terrible incendi a la serra de Tramuntana, que sembla que ha afectat les dues primeres etapes d'aquesta ruta i tota la zona del puig de Galatzó. Quina tristor, pensar en tot aquest paisatge que trigarà un temps a recuperar-se.

Per preparar el recorregut, hem utilitzat la guia GR-221 *Ruta de Pedra en Sec*. Triangle Postals SL. ■

Quadre Tècnic

E_1 Port d'Andratx_Sant Elm

Distància: 10,1 km
Desnivell: +430 -430 m
Alçada màxima: 317 m
Temps sense parades: 2 h 30 min

E_2 Sant Elm_Estellencs

Distància: 23,8 km
Desnivell: +1.240 -1.110 m
Alçada màxima: 846 m
Temps sense parades: 6 h 45 min

E_3 Estellencs_Esporles

Distància: 14,6 km
Desnivell: +580 -540 m
Alçada màxima: 451 m
Temps sense parades: 3 h 45 min

E_4 Esporles_Deià

Distància: 19,9 km
Desnivell: +1.234 -1.301 m
Alçada màxima: 925 m
Temps sense parades: 6 h 15 min

E_5 Deià_Sóller_Biniaraix

Distància: 17,7 km
Desnivell: +560 -660 m
Alçada màxima: 283 m
Temps sense parades: 4 h 30 min

E_6 Biniaraix_Santuari del Lluc

Distància: 25,8 km
Desnivell: +1.726 -1.237 m
Alçada màxima: 1.198 m
Temps sense parades: 7 h 40 min

E_7 Santuari del Lluc_Pollença

Distància: 16,7 km
Desnivell: +287 -748 m
Alçada màxima: 675 m
Temps sense parades: 4 h
Total: 128,6 km amb 6.057 m de pujada i 6.026 m de baixada

ESSÈNCIA ALPINA. "Trekking" al voltant del Monte Rosa

Rosa Maria Miró

Pel bonic sender entre Grächen i Saas Fee (etapa 1). Foto: Carme Font.

El massís del Monte Rosa reuneix la major concentració de quatre mils de tots els Alps i és el segon grup en extensió i alçada. En aquest tresc —sempre que el temps ho permeti— es poden contemplar totes les puntes principals caminant per valls de gran bellesa i travessant colls amb magnífiques panoràmiques. La cirereta és al final, quan podrem admirar la cara sud de l'altiu Cerví, i a Zermatt, des d'on es contempla una de les vistes més conegudes del món.

Si es pogués situar el cor dels Alps, hauria de ser al Monte Rosa amb permís del Mont Blanc. Les aigües que baixen de les seves geleres —en important retrocés— reguen una bona part d'Europa i reverdegen recòndites valls en paisatges de postal.

Aquest massís actualment està repartit entre Suïssa i Itàlia; pel costat italià s'escampa pel Piemont i per la Vall d'Aosta, la regió més petita d'Itàlia.

Però abans de la creació dels estats que coneixem, aquests indrets van ser colonitzats pels walser (derivat de *walliser* o habitant del Wallis), un poble d'origen germànic provinent de les valls baixes del Rin. Van arribar a aquesta zona entre els segles VII i IX, després de creuar l'Oberland bernès. La seva dedicació a la ramaderia va canviar el paisatge tot condicionant terres de pastura, construint camins i ponts i colonitzant alçades que mai abans no s'havien assolit. Entre els segles XIII i XV es van disseminar també cap al cantó suís dels Grisons, Vorarlberg i el Tirol a Austria. Han acabat donant nom al cantó suís: Wallis (en alemany), Valais (en francès). En el període anomenat de la "petita glaciació" (segles XVI-XIX), els walser van patir l'avenç de les glaceres amb la conseqüent destrucció de les seves pastures. La majoria es van desplaçar cap a poblacions de les valls per dedicar-se al comerç de teles.

La seva llengua és propera a l'alemany, però no homogènia, i aquells que l'usen la comparteixen amb l'italià, el francès i l'alemany. No obstant això, s'està perdent de forma accelerada. En l'actualitat es fan esforços per ensenyar-la i conservar-la, ja que és un valuós patrimoni de la cultura alpina.

Les cases walser són ben distingibles perquè, construïdes en pedra, estan voltades d'una galeria descoberta feta de fusta. En ella hi guardaven la palla a recer de l'abundosa pluja, i amb el corrent d'aire es podia assecar. Les trobarem sempre orientades al sud, en les escadusseres zones conreables, voltades de pastures.

El nom de Monte Rosa

A les alçades el color predominant és el blanc, i en dies clars és molt lluminós. Allí s'hi troben algunes de les geleres més importants dels Alps. I aquest és l'origen del seu nom: gelera, que en l'antiga llengua longobarda és *Hrosa*, del qual deriven *Roise*, *Roises* i *Royses*, que signifiquen 'muntanya de glaç'.

Hi ha la muntanya més alta de Suïssa i la segona de tots els Alps: la punta Dufour (*Dufourspitze*), de 4.665 metres, que rep el seu nom en homenatge a Guillem-Henri Dufour (1787-1875), enginyer, cartògraf i general de l'exèrcit suís.

Altres cims principals porten els noms dels seus primers conqueridors, com la punta Zumstein (4.562 m i tercer cim del grup), per l'inspector forestal de Valsesia Joseph Zumstein, que hi ascendí en 1819, o la Signalkuppe (4.554 m), que porta també el nom de Giovanni Gnifetti, el primer a pujar-hi el 9 d'agost de 1842. A la Gnifetti se situa el refugi més alt d'Europa, la Capanna Regina Margherita, que acull, a més, una estació meteorològica i un centre d'investigació sobre els efectes de l'alçada al cos humà. Inaugurat el 1893, recentment ha estat remodelat. El nom del segon cim del massís no guarda relació amb persones: és el Nordend, de 4.608 metres.

Posats en alçades, la paret est és, amb els seus 2.165 metres de gel i roca, la més alta dels Alps. Allí s'hi troba un dels corredors més impressionants d'Europa i potser de tot el planeta, el Canalone Marinelli, al qual només s'enfronten els esquiadors i alpinistes més agosarats. La denominació és en memòria de Damiano Marinelli, que juntament amb els guies Ferdinand Imseng i Battista Pedranzini hi va morir a causa d'una allau en 1881, en intentar l'ascensió per aquesta perillosa via.

Tanta acumulació de neu va provocar que tots els vessants del massís es convertissin en cobejats objectius del negoci de l'esquí. La conseqüència, a banda d'afavorir les economies locals anteriorment basades en la ramaderia i l'agricultura, és que proliferen remuntadors de tota mena: aeris, telecabines, telecadires, telefèrics, amb el seu cablejat, pilones i estacions, que, a les rodalies del Matterhorn (Cerví) i el Breithorn, fan una mena de costura contínua que va del costat suís a l'italià ignorant la frontera.

El tresc, pas a pas

1. Passar pel tub

La caminada comença a Grächen, on ens trobem amb les companyes dels propers set dies: la Nicole condueix la furgoneta que porta els nostres equipatges, l'Élodie ens guiarà, la Claudine ens acompanyarà, i dues australianes vénen de fer el circuit del Mont Blanc i fan només la primera etapa amb nosaltres.

Com qualsevol volta, l'inici es pot fixar allà on es vulgui. L'avantatge de fer-ho des d'aquest bucòlic poblet suís, a l'extrem del massís Mischabel —separat del Monte Rosa per importants geleres al nord—, és el sentit en el qual hom es troba tant els paisatges com els desnivells. Més val encarar 1.700 metres de pujada —a parer dels que patim de genolls— que de baixada.

El sender fins a Saas Fee és un bonic flanqueig de 19 quilòmetres, a uns 700 metres del fons de la vall del Saas (Saastal). Obert el 1956, uneix camins que feien servir els caçadors. Precisament allà, ben a prop, vam veure algunes de les seves víctimes, les cabres. No presenta gaire desnivell ni complicacions, però no s'ha de patir vertigen i cal parar atenció en algun punt.

Enlairat com va, a l'esquena es deixen les puntes de l'Oberland i Crans Montana, a baix la vall, i davant van apareixent muntanyes i geleres. Just damunt, podem contemplar alguns dels cims del Mischabel, com el majestuós Balfrin (3.803 m).

Aproximadament una hora abans de Saas Fee es travessa un cabalós torrent vertical per túnels habilitats a l'efecte. És el Biderasch, que desguassa la gelera Bider. Un cartell a l'entrada explica breument la història: les contínues caigudes de gel i pedres destruien els ponts que, un cop rere l'altre, s'afanyaven a reconstruir. Però fins i tot els primers tubs d'acer que van substituir el darrer pont van ser víctimes de violentes caigudes de seracs fins que van decidir, en 2007, protegir-los amb una sòlida construcció de pedra i ciment.

El flanqueig entre Grächen i Saas Fee és força espectacular (etapa 1).
Foto: Neus i Fede.

Quan el camí davalla, tot passant pel costat d'un curiós gimnàs a l'aire lliure, dels que avui és moda instal·lar en parcs i jardins públics, ja estem ben a prop de Saas Fee.

Saas Fee, actualment coneguda com "la perla dels Alps", vol dir 'pastures (Saas) per al bestiar (Fee)'. Durant segles va ser habitada només a l'estiu, mentre que la població on es vivia tot l'any era Saas Grund, a 250 metres per sota. És un poble petitó, que va romandre aïllat fins ben entrats els anys 60 del segle XX, quan es va dotar d'instal·lacions per a la pràctica de l'esquí després de veure la prosperitat que havien portat a la vall veïna de Zermatt, la Mattertal. No hi poden entrar vehicles de motor d'explosió i els silenciosos elèctrics donen més d'un ensurt als no avesats que circulem pel mig dels carrers.

2. Imprecisió a Suïssa?

Que als Alps s'ensopegui mal temps no és cap novetat i pot ser freqüent. I és el que ens vam trobar el segon dia del nostre periple. Llamps, trons i un aiguat important que ens va acompanyar pràcticament fins al final de l'etapa, ja en terres italianes.

Per arribar al pont, primer cal travessar el riu... (etapa 2).
Foto: Pere Vicenç Planas.

Vista de la paret est del Monte Rosa des de Macugnaga, l'endemà dels aiguats. Foto: Neus i Fedè.

De Saas Fee cal fer tres quarts d'hora de camí a peu per arribar a Saas Almagell per una pista ben condicionada. Quan vam arribar a la parada d'autobús ja érem ben xops. Els autobusos postals circulen per tot Suïssa acostant poblacions en transport públic. El nostre ens va deixar en 15 minuts a la presa del Mattmarksee, un llac artificial que recull les aigües de les geleres properes des del 1967. Vam arcegar-nos una estona a l'edifici de serveis, amb restaurant, que guarda també un petit museu sobre la història del camí i del llac, però veient que la cosa no afluixava, la nostra guia Élodie va decidir tirar endavant. Al voltant del llac es transita per una pista i alguns túnels. Quan ja érem al camí, mullant-nos de valent, vam arribar a un punt inversemblant: les aigües del principal riu que mena al llac vessaven pel costat d'un pont que era uns 10 metres més enllà. És a dir que per arribar al pont calia travessar primer el riu. Vam recordar un per un els implicats en la construcció d'aquest pont. Com és possible que ignoressin que l'aigua podia anar-se'n per un costat? On eren la planificació, el càlcul, la precisió suïsses? Vam haver de travessar el fort corrent amb l'aigua pels genolls, perquè l'alternativa de fer mitja volta estava completament descartada. Per carretera, de Saas Fee a Macugnaga hi ha 170 quilòmetres. Sort que sota l'aigua el ferm era regular: l'empedrat que mena al pont. Però s'havia d'anar amb molt de compte perquè una relliscada podia significar acabar al llac. L'endemà vam saber que un grup d'espanyols que anava darrere nostre es va fer enrere en aquest punt.

Aquest camí, ben traçat, l'empraven les dones de la vall de Saastal per tragar fenc, ramats i mercaderies: la dedicació al contraban és antiga. Ho feien mentre els homes treballaven a les pedreres de la part baixa de les valls. Elles s'encarregaven de mantenir la casa i els ramats. Això els va donar una merescuda fama de ser les dones més fortes de Suïssa.

En tirar amunt, el camí va per feixes rocalloses per superar un petit circ, el Tälliboden. L'aigua queia pels graons en torrentera, i en algun punt ens queia damunt en cascades. En mig de la boira, sortosament no gaire espessa, vam començar a trepitjar neu. I de seguida ens vam trobar en una travessia per roques, graons metàl·lics i cadenes. És el pas Monte Moro, a 2.885 metres d'alçada, entre Suïssa i Itàlia. Des d'allí, en un

dia assolellat, es contempen la impressionant paret est del Monte Rosa i les puntes Nordend, Dufour, Zumstein i Gnifetti. Encara vam tenir sort i vam poder endevinar la imponent imatge de la *Madonna delle Nevi*, plantada al punt més alt del coll. Obra d'un escultor italià, la van pujar i col·locar italians l'agost de 1966. Fa 4,60 metres, és de bronze reomplert amb ciment armat i coberta amb pa d'or.

Continuant amb la sort, en aquest pas hi ha un aeri —dalt del pas hi ha una petita estació d'esquí— i un refugi molt a prop. Es tracta del refugi Oberto, molt acollidor en el cas de mal temps. Vam poder dinar del que dúiem, escalfar-nos i prendre begudes calentes. I, per arrodonir-ho, l'aeri funcionava —no ho fa si hi ha molt de vent o tempestes amb aparell elèctric—. A l'estació superior el termòmetre de dintre marcava 5 °C. En 30 minuts, encara plovent, i amb un transbordament vam posar els peus a Macugnaga.

L'Élodie va acompanyar la Claudine i en Pere Vicenç, que van baixar a peu. El camí és ben bonic —un descens de 1.300 m— però la meteorologia no acompanyava gens.

3. Or als Alps

Macugnaga (Staffa) és un encisador poblet a la vall italiana de l'Anzasca, al Piemont. Les cases llueixen testos atapeïts de flors. La plaça de la Vila és el seu centre neuràlgic. Des d'allí vam veure com la pluja que ens havia caigut era neu que cobria l'espectacular paret est del Monte Rosa.

El camí abandona la vall per enfile la vall de Quarazza. Després de vorejar el petit llac Fate, on s'apleguen pescadors, i caminant pel costat del riu, s'arriba a l'indret anomenat Crocette, on es troba un grup de cases i construccions abandonades. En aquest punt hi va haver una instal·lació minera d'or de gran qualitat. Un cartell informatiu explica que es van explotar fins al 1947, quan —diuen— es va exhaurir la veta. Per aquesta vall i als voltants n'hi va haver més, i la darrera va tancar el 1961.

L'empedrat i ben traçat camí cap al coll de Turlo (etapa 3). Foto: Rosa Maria Miró.

A finals de juliol encara es pot trobar neu a 2.800 metres. Arribant al coll de Turlo (etapa 3). Foto: Rosa Maria Miró.

A la pujada apreciem que l'aiguat d'ahir ha aixafat i tombat la vegetació de les vores del riu i del camí. Si ens arriba a agafar aquí, també hauríem passat angúnia. Es travessen alguns rierols que, de ben segur, devien ser torrenteres ferotges. No tornà a ploure en tota la travessia, ni de nit.

El camí que mena al coll del Turlo és un dels més ben traçats de tota la volta. Transitat des d'antic per les migracions walser i altres pobles, va ser condicionat als anys 30 per les tropes de muntanya de l'exèrcit italià i sembla una autèntica carretera empedrada de muntanya que facilita, quan no hi ha neu, la circulació de bicicletes. A mesura que ens enlairem, podem veure, davant i lluny, el pas Monte Moro i la lluent imatge de la marededéu, i observar que encara hi ha núvols abundants per la banda suïssa.

El coll, a 2.738 metres, és un pas entre rocam i amb nombroses plaques. Caminem per on van passar, en la Segona Guerra Mundial, expresoners de guerra aliats camí de Suïssa, per un dels senders que va formar part de l'estratègica xarxa que els partisans van aprofitar per a la resistència. Aquesta xarxa avui és coneguda com "Sentieri della Libertà", itineraris de la resistència a la Valsesia.

Vaques pasturant amb calma prop del refugi Pastore (etapa 3). Foto: Manel Àlava.

La davallada circula per prats encatífats de flors, on pasturen manses vaques i els seus vedells, fins al refugi Pastore, del CAI, aixecat en construccions a l'estil walser. Moltes famílies aprofiten la proximitat d'una carretereta per passar-hi el dia. De la terrassa del refugi mirant amunt per la paret sud, en línia recta, hi ha la punta Gniffeti i el refugi Marguerita. Podem veure-la, a simple vista, amb el llum vermell que indica on és.

4. Aquí hi va haver un refugi

Sortint d'Alagna, s'enfila la vall d'Otro, que és potser la més bonica de tot el recorregut. Travessa pastures i llogarets amb cases típiques walser com Follu, Scarpia i Pianmisura. La pujada fins al pas Foric se'ns fa llarga i en algun punt, dreta. No hi ha ningú més que nosaltres, algun ase i vaques pasturant tranquil·lament.

Dalt del pas Foric (2.432 m) la vista és àmplia i veiem el coll Turlo i el seu ben traçat camí. Parem atenció a un soroll, però ens costa localitzar al paisatge les grans cabines de l'aeri que porta de Pianalunga —a on es pot arribar amb telefèric des d'Alagna— fins al pas Salati. Amb bona vista o amb binocles podem veure, dalt del pas, les instal·lacions de l'Istituto Scientifico Angelo Mosso, edificat el 1907 i actualment dedicat a la formació en muntanya i a l'educació en desenvolupament sostenible. És la seu, també, del laboratori de la neu i el sòl alpins, i està a uns 45 minuts a peu del coll d'Olen (2.895 m), la nostra propera fita.

Per arribar-hi només ens queda baixar més de 100 metres i tornar a pujar en ziga-zagues. Pràcticament a dalt, passem pel costat d'un basament. Sorpren tal construcció si no se sap que al damunt hi va haver, fins al 2012 el refugi privat Guglielmina, cognom de la família que el regentava. Un incendi el 22 de desembre de 2011 en va destruir la meitat, però l'estructura que en restava va quedar afeblida i el 2012 van descartar reconstruir-lo i el van enderrocar. A tocar hi ha un altre refugi, el Cità di Vigevano, també privat. Curiós costum observable arreu d'Itàlia de fer un altre refugi on ja n'hi havia un. Va tancar també el 2012 perquè li cal una remodelació el cost de la qual no pot assumir la família

Els cims Castor i Felik des del coll d'Olen (etapa 4). Foto: Xavi Serra.

propietària. Aquest refugi havia estat del CAI fins al 2010, quan se'l van vendre per poder remodelar la seva seu a la ciutat de Vigevano. Ara només cal pregar perquè no faci mal temps en travessar aquest coll, ja que de lloc on arrecerar-se no n'hi ha. Això sí, tenim vistes sobre el Gran Paradiso a la llunyania, la gelera d'Indren al costat i les puntes del Lyskamm, la punta Felik i el Castor.

El descens mena a pistes d'esquí amb els seus telecabines. El refugi Gabiet, al costat del llac del mateix nom, ens acollirà. Des de la seva terrassa, retallat a contrallum a l'horitzó, tenim el perfil del coll que l'endemà cal travessar.

5. Domini esquiable al peu del Lyskamm

La davallada del Gabiet va per sota d'un temptador telecabina, però el descens per la petita Val di Mos no decep. El final és a Staffal, on es troben les instal·lacions de l'estació d'esquí Monte Rosa, a pocs quilòmetres de Gressoney la Trinité. Aquí tornen a temptar amb un altre telecabina, que de nou ignorem. L'ascens caminant per una pista permet anar descobrint el Plateau de Lys i la gelera del mateix nom, al peu del Lyskamm (4.527 m), una portentosa vista que provoca aturades freqüents per atrapar-la amb les càmeres; a més, fa un dia fantàstic.

Al final del telecabina, una ben marcada pista d'esquí sota un telecadira puja fins al coll Bettaforca. Però no és a on anem. Cal agafar el sender que gira cap a l'esquerra, que va a parar al Passo del Rothorn (2.689 m), més muntanyenc. A més de perdre de vista cables, permet dinar al costat d'uns pintorescs llacs, els Saler, a poca distància del coll.

A l'altra banda s'hi troba un pedregam notable, però molt ben condicionat com a camí. Es poden apreciar les barrines per fer esclatar i trencar blocs, i lloses ben col·locades perquè es transiti còmodament.

I, de nou, instal·lacions i pistes d'esquí. A la vora del llac Ciarcierio podem veure com darrere de la carena de les puntes Castor (4.228 m) i Pollux (4.091 m) treu cap la punta del Cerví. Ja el tenim a tocar!

Per arribar al punt de pernoctació, cal travessar encara més d'una pista d'esquí i procurar no perdre els senyals grocs TMR per enfilars el sender que hi porta. Es tracta del refugi Ferraro, a la capçalera de la vall d'Ayas, uns 400 metres per damunt del poblet de Saint Jacques, i separat per pocs metres del refugi Guide Frachey. Va ser bastit als anys 30 i manté la típica arquitectura walser. Ha estat reformat en nombroses ocasions i el seu nom és en memòria de Gian Gattista Ferraro (1909-1931), alpinista que va deixar la vida ben jove en el seu intent d'assolir el cim del Cerví. Està profusament garnit amb banderoles tibetanes d'oracions que el fan característic.

6. Un restaurant amb vistes al Cerví

Sortim ben d'hora del refugi; l'ombra encara és ferma a les valls, i als boscs la llum és blavosa. A l'alçada del Vallone di Verra, el sol tot just acarona els cims.

Tot el grup al Colle Superiore delle Cime Bianche, amb la cara sud del Cerví de fons (etapa 6). Foto: Xavi Serra.

En enfilars el Vallone di Courtod ja pica de valent i il·lumina prats a vessar de flors. Anem guanyant alçada i ens acompanya la línia blanca de la gelera Ventina. L'esforç fins al Colle Superiore delle Cime Bianche (2.982 m) es veu recompensat per l'aparició de la cara sud del Cerví. Tots ens retratem amb aquest majestuós decorat de fons.

Aquí ens trobem al domini esquiable de Breuil-Cervinia i els remuntadors de tota mena s'enfilen des dels 2.000 metres de la vila fins als més de 3.000 de la carena. Primer cal descendir més de 100 metres fins a un edifici d'enllaç de telecabines i telecadires, al costat del llac Cime Bianche. A partir d'aquí el camí es torna desagratit i perdedor. Les clapes de neu es combinen amb zones de fangar que cal vigilar per no enfonsar-se fins als genolls; així, l'ascensió al refugi Teodulo es fa pesada. No obstant això, no ho sembla per a alguns atrevits *mountainbikers* —permeteu-me l'expressió— que, corrent amb la bicicleta a col·libè, enfilen la pista d'esquí pel costat italià per baixar pel cantó suís a tota castanya. Aquestes noves aficions muntanyenques les vam trobar d'allò més estranyes.

La carena on es troba el refugi enllaça la base del Cerví amb el Breithorn i la resta de cims del Monte Rosa: Pollux, Castor, Lyskamm... Crida l'atenció la quantitat de construccions que s'hi apleguen: a més de les de telecadires i el refugi, a l'altra banda del pas hi ha el refugi Testa Grigia (3.487 m), al costat d'una imponent instal·lació amb antenes. Davant, dalt del Klein Matterhorn (3.883 m) hi ha l'arribada de l'aeri més alt d'Europa, que puja des de Zermatt. Bastit el 1978, actualment facilita, a més de la pràctica de l'esquí estiuenc, l'accés al cim del Breithorn (4.160 m). Encara que en aquesta etapa hem hagut de portar l'equipatge a l'esquena, és un luxe poder fer nit al Teodulo (3.317m), a 30 metres del pas del mateix nom (3.290 m). Estem ben bé al mig dels Alps i en sopar gaudim d'una superba vista del Cerví (4.478 m).

Aquest ha estat un pas important per travessar els Alps abans que s'obrissin els túnels del Gran San Bernardo i del Simplon. El seu ús es remunta a temps

immemorials; així, el 1865 es van trobar monedes romanes amagades en unes roques relativament a prop del refugi. Mules i persones l'han travessat al llarg de la història, i periòdicament la gelera escup encara les restes d'aquells que, en caure en alguna esquerda, no van poder arribar al final del seu camí.

7. Del Breithorn a Zermatt

Tenir davant, com qui diu a tocar, el Breithorn és una temptació per ascendir-lo. I això van decidir fer els nostres amics Fede i Neus, i la Claudine. El seu guia va ser Giuliano Trucco, experimentat en ascensions al Cerví. Precisament ell, junt amb el seu fill Lucio, van donar suport a Kilian Jornet en el seu repte de batre el rècord de velocitat d'ascens i descens del Cerví per l'aresta del Leone, el 21 d'agost.

La resta del grup, en companyia del guia Augusto, descendim pausadament la gelera Teodulo. El paisatge no pot ser més grandios, amb el cim del Breithorn presidint les geleres i anunciant, per la dreta, les puntes més altes del Monte Rosa, i com a fons els cims del Mischabel, amb les característiques puntes del Täschhorn (4.491 m) i Dom (4.545 m) i que rivalitza amb el Monte Rosa –però en petit– en nombre de quatremils.

A l'enorme punt d'enllaç de Trockener Steg, ple de turistes de tot el món que proven d'atrapar la imatge del Cerví que es reflecteix en un petit llac, el grup es va disgregar encara més. Tres vam aprofitar els moderns telecabines per donar treva als nostres genolls. La resta va descendir pel pintoresc camí que permet prendre nombroses vistes del Cerví i de Zermatt.

És el final del nostre tresc, i tornem a trobar-nos tots davant l'església de Zermatt. Com bé se sap, per aquí no circulen vehicles de motor d'explosió. Cal arribar al gegantí aparcament de Täsch per agafar un vehicle que ens torni al punt de partida: Grächen.

Descens cap a Zermatt, amb l'Élodie al davant i la característica imatge del Cerví com a fons (etapa 7). Foto: Jordi Cassany.

Les dades

La volta la vam finalitzar amb taxi. Si es disposa de dos dies més, cal pujar de Zermatt a Sunnegga, on s'agafa l'Europaweg, sender obert el 1997 que flanqueja en 35 quilòmetres la Matteredal, fins a Gasenried i Grächen. Es fa nit a l'Europahütte, refugi situat més o menys a la meitat. Cal informar-se sobre el seu estat, ja que hi ha freqüents despreniments i esllavissades.

Les alçades que assoleixen els colls són les dels cims pirinencs: entre 2.600 i 3.300 metres. Però allí són relativament baixos perquè davant sempre hi ha uns quants quatremils. Això vol dir que, per no patir, cal enfrontar-s'hi entrenat. Altrament, potser no es gaudiria.

Etapes

1. Grächen (1.620 m) - (en tecabina) Hannigalp (2.121 m) - Saas Fee (1.800 m)
2. Saas Fee - Saas Almagell (1.670 m) - (en bus postal) presa del Mattmarksee (2.200 m) - pas Monte Moro (2.885 m) - (en aeri) Macugnaga (1.307 m)
3. Macugnaga - coll de Turlo (2.738 m) - refugi Pastore (1.575 m)
4. Refugi Pastore - (en furgoneta) Alagna-Valsesia (1.200 m) - pas Foric (2.432 m) - Sesso del Diavolo (2.385 m) - coll d'Olen (2.881 m) - refugi Gabiet (2.375 m)
5. Refugi Gabiet - Staffal (Gressoney - La Trinité) (1.823 m) - pas Rothorn (2.689 m) - refugi Ferraro (2.066 m)
6. Refugi Ferraro - Colle Superiore delle Cime Bianche (2.998 m) - llac Cime Bianche (2.820 m) - refugi Teodulo (3.317 m)
7. Refugi Teodulo - coll del Teodulo (3.290 m) - Trockener Steg (2.939 m) - Zermatt (1.616 m)

Referències

El llibre de Víctor Riverola i Jekaterina Nikitina, *Tour del Monte Rosa*, és de l'editorial Desnivel i ha aparegut en 2013.

Hi ha nombroses webs amb informació, pistes per a GPS, imatges, etc.

Per a l'organització del tresc, nosaltres vam contractar els serveis de Cairn (www.cairn-fr.com), amb furgoneta de suport, però hi ha moltes més empreses que el fan, en la mateixa modalitat i en d'altres, tant de França com de l'Estat espanyol.

Volta feta del 28 de juliol al 3 d'agost de 2013. Participants: Carme Font, Xavi Serra, Trini Torrents, Jordi Cassany, Neus Vives, Fede Lanzaco, Àngels Alemany, Ramon Cuñat, Pere Vicenç Planas, Manel Àlava, Tonyo Sánchez i l'autora. ■

CLUB
EXCURSIONISTA
DE GRÀCIA

Obra Social "la Caixa"

Ajuntament de Barcelona

federació
catalana
d'espeleologia

Federació d'Entitats
Excursionistes de Catalunya
Federació Catalana d'Alpinisme i Escalada

 Càritas

Ferrer&Ojeda
Consultores en Seguros Asociados

**VICHY
CATALAN**
GINSENG *Plus* GUARANÁ

MUZTAG

Viatges i Aventura

esports de muntanya

CLUBS
AMB COR

Aigua de
Ribes
AIGUA MINERAL NATURAL
RIBES DE FRESER